

Sporne inicijative zdravstvenog odgoja u Republici Hrvatskoj

Perić, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Catholic Faculty of Theology / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:120:739787>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-05**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)

**SVEUČILIŠTE J. J. STROSSMAYERA U OSIJEKU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU**

**SPORNE INICIJATIVE ZDRAVSTVENOG ODGOJA U
REPUBLICI HRVATSKOJ**

Diplomski rad

Mentorica: doc. dr. sc. Suzana Vuletić

Studentica: Ivana Perić

Đakovo, 2015.

Sažetak

Ljudska spolnost je dinamična i kompleksna stvarnost, neodvojiva od muškarca i žene, čija bića prožima u cijelosti. Po njoj, koja je dar Božji, čovjek je sposoban sebe darovati drugome i primiti dar od drugoga.

Poput ovog konstitutivnog elementa ljudske osobe, spolni odgoj je jedna od dimenzija cjelovitog odgoja ljudske osobe od kojega se ne može odvojiti. Odgoj u općenitom smislu riječi, podrazumjeva proces koji vodi od nastanka čovjeka do punine čovjštva, a izdvajanje spolnog odgoja značilo bi osiromašenje i izdaju čovjeka.

Nakon mnogih Europskih država u kojima se aktivno provodi, spolni odgoj odjeknuo je i u Republici Hrvatskoj, prisilnim uvođenjem u nastavne planove. Ta prisilna provedba pokušala je građanima nametnuti svoj svjetonazor, ističući potpuno neprihvatljive stavove o spolnosti, braku i obitelji - koji su suprotni kršćanskoj antropologiji i hrvatskom narodnom biću.

Ideološku pozadinu Zdravstvenog odgoja koji se predaje u osnovnim i srednjim školama čine seksologija i rodna ideologija, na kojima se temelje, u ovom radu navedene, sporne inicijative. Prema seksologiji, sva su seksualna ponašanja jednako etički prihvatljiva, dok pojam rod za koji većina ljudi nije čula, uspješno razara temelje čovjeka, uništavajući tradicionalnu ulogu muškarca i žene u društvu.

Zdravstveni odgoj se i dalje provodi u osnovnim i srednjim školama, unatoč navedenim prepirkama koje je prouzročio i kršenju Ustavnih i Zakonskih odredbi, te Međunarodnih ugovora.

Ključne riječi: *ljudska spolnost, spolni odgoj, Standardi spolnog odgoja u Europi, Kurikulum Zdravstvenog odgoja u Republici Hrvatskoj, rodna ideologija, spolna/rodna ravnopravnost i odgovorno spolno ponašanje.*

Summary

Human sexuality is a dynamic and complex reality, inseparable from a man and woman, whose beings completely imbues. By it, which is a God's gift, human is capable of bestowing himself to another, as well as accepting that gift.

Just like this constitutive element of the human person, sex education is one dimension of integral human education which can't be separated from him. Education, in general, implies a process that leads from human's creation to a fulfillment of humanity and segregation of sex education would mean human's impoverishment and betrayal.

Following many European countries, where it's actively carried out, sex education was also echoed in Republic of Croatia, where it was implemented into curriculum by force. That forced implementation tried to impose it's point of view on citizens, asserting completely unacceptable views about sexuality, marriage and family, which are opposite to christian anthropology and Croatian national being.

Ideological background of Sex Education, that's taught in elementary and high schools, consists of sexology and gender ideology, on which they are based on and mentioned in this work, controversial initiatives. According to sexology, all sexual behaviors are ethically equally acceptable, while the term gender, that most people haven't heard of, is succesfully wrecking the foundation of a human being, destroying traditional role of a man and woman in the society.

Sex education is still carried out in elementary and high schools despite causing before mentioned altercations and violations of Constitutional and Law regulations, as well as International Treaties.

Key words: *human sexuality, sex education, Standards of sex education in Europe, Curriculum of sex education in Republic of Croatia, gender ideology, sex/gender equality and responsible sexual behavior.*

Kratice

APA	=	<i>American Psychiatric Association</i>
B.a.b.e.	=	Budi aktivna. Budi emancipiran.
BzgA	=	<i>Bundeszentrale für gesundheitliche Aufklärung</i>
CESI	=	Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje
GROZD	=	Glas roditelja za djecu
IPPF	=	<i>International planned parenthood federation</i>
LGBT	=	<i>lesbian, gay, bisexual, and transgender</i>
LORI	=	Lezbijska organizacija Rijeka
MZOS	=	Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta
RH	=	Republika Hrvatska
SAFE	=	<i>Sexual awareness for Europe</i>
UN	=	Ujedinjeni narodi
WHO	=	<i>World health organization</i>

Ostale kratice:

AIDS	=	<i>Acquired Immunodeficiency Syndrome</i>
br.	=	broj
čl.	=	članak
hebr.	=	hebrejski
HIV	=	virus humane imunodeficijencije
HPV	=	humani papilomavirus
OŠ.	=	osnovna škola
Post	=	knjiga Postanka
prir.	=	priredio/priredili
r.	=	razred
SŠ.	=	srednja škola
st.	=	stavak
str.	=	stranica
Usp.	=	usporedi

UVOD

Ovaj diplomski rad donosi važnu i aktualnu temu, koja je posljednjih godina izazvala burne reakcije, rasprave i tribine u Republici Hrvatskoj. *Sporne inicijative Zdravstvenog odgoja u Republici Hrvatskoj* prožimaju čitav Zdravstveni odgoj, od prisilnog uvođenja istog, do ishoda sadržaja Kurikuluma Zdravstvenog odgoja.

Prema novoj ideologiji seksualnosti (*gender ideologiji*), koja čini ideološku pozadinu Zdravstvenog odgoja, postoji prisilna heteroseksualnost koja se mora prevladati tako što će čovjek sam moći odabrati svoj '*društveni spol*' neovisno o biološkom spolu. U tom smislu, rodna ideologija se protivi kršćanskoj antropologiji, prema kojoj je Bog stvorio muško i žensko biće kao takvo. Prema tome se i Zdravstveni odgoj utemeljen na ovoj revoluciji protivi kršćanskoj antropologiji, poimanju spolnosti i njezinih temeljnih vrijednosti.

Prvo poglavlje donosi pogled na ljudsku spolnost i spolni odgoj iz teološke perspektive. Biblijsko i teološko poimanje ljudske spolnosti, te stav crkvenog učiteljstva prema spolnom odgoju, čine polazište našega promišljanja, bez kojega ovaj rad ne bi bio uspješno realiziran.

U drugom poglavlju ćemo istaknuti dokument '*Standardi spolnog odgoja u Europi*', u okviru kojega ćemo se upoznati sa povijesnim tijekom i razlikama spolnog odgoja u europskim školama, osnovnim pojmovima i definicijama dokumenta, te temeljnim razmatranjima o spolnom odgoju. U tom kontekstu ćemo istaknuti spolni razvoj djeteta i doživljavanje spolnosti, holistički spolni odgoj, sedam obilježja spolnog odgoja te programe spolnog odgoja.

Sa uvođenjem, ukidanjem i kurikulumom zdravstvenog odgoja upoznati ćemo se u trećem poglavlju.

Četvrto poglavlje ističe prijedloge za pokretanje postupka za ocjenu ustavnosti koji je Ustavni sud pokrenuo na zahtjev predlagatelja udruga GROZD i REFORMA. U okviru toga, navest ćemo mjerodavne odredbe te formalno - pravne i materijalno - pravne razloge neustavnosti i nezakovitosti.

U petom poglavlju ćemo istaknuti rodnu ideologiju, koja ima za cilj eliminirati činjenicu da se ljudsko biće dijeli na muški i ženski spol, a uz to tvrdi da su razlike između navedenih samo društvena konstrukcija i plod utjecaja određenog vremena i kulture. U okviru ove ideologije događa se dekonstrukcija spola, odnosno reduciranje spola na rod.

Upravo ona će činiti ideološki temelj četvrtog modula Zdravstvenog odgoja *spolna/rodna ravnopravnost i odgovorno spolno ponašanje*, sa kojime ćemo se upoznati u šestom poglavlju. Ono donosi sporne inicijative zdravstvenog odgoja, te prema tome predstavlja srž na početku navedene teme. Nakon predstavljanja sadržaja četvrtog modula uslijediti će stručna analiza njihovih temeljnih spornih ishoda, a to su: *negativna slika o spolnosti, bezvrijednosni pogled na spolnosti, tehnicistički (kontracepcijski) pristup spolnosti, omalovažavanje braka i obitelji, homoseksualna propaganda i protuzdravstveno djelovanje*. U nastavku ćemo istaknuti i nedostatke četvrtog modula, pod kojima podrazumjevamo *izostanak najvažnijih tema, netočne i nepotpune medicinske podatke, te pedagošku neutemeljenost i neprilagođenost dobi*. Ovo poglavlje zaključujemo sa predstavljanjem ideoloških temelja navedenog modula, koje čine *rodna ideologija i znanstveno neutemeljena struja seksologija*.

U sedmom i posljednjem poglavlju ćemo prikazati prodor k ljubavi, pri čemu ćemo istaknuti da pojedinca ništa ne može spriječiti da svoju spolnost integrira u ljubav, a ljubav u brak. Ukazati ćemo i na nužnost spolnog odgoja, ali ne trenutno aktualnog, jer on ruši ono što obitelji izgrađuju.

1. LJUDSKA SPOLNOST I SPOLNI ODGOJ IZ TEOLOŠKE PERSPEKTIVE

Spolnost je uzvišeni Božji dar koji prožima čitavo ljudsko biće, stvoreno od Boga kao muško ili kao žensko. Po njemu je čovjek sposoban za uzajamno sebedarje. Ona je konstitutivni element ljudske opstojnosti, strukturalna dimenzija osobe, mjesto otvaranja, susreta, dijaloga, komunikacije i jedinstva među osobama, znak radosti.¹

Tome u prilog, Aristotel kaže: „*Pod muškim mislimo biće koje rađa u drugome, a pod ženskim biće koje rađa u sebi.*“² Dakle, Muškarac proizvodi izvan sebe, a žena začinja u svojem krilu. To stvara u muškarca i žene posve različite slike o njihovim tijelima.

Spolnost, bez koje, prema mislima Sorena Kierkegaarda, ni povijest ne započinje³, određuje zajedništvo oznaka koje razlikuju muškarca od žene. Te oznake im omogućuju da se sjedine kako bi stvorili porod; rodili drugo od sebe, koje je slično.⁴

Kao što je spolnost neodvojiva od ljudske osobe, tako je i spolni odgoj neodvojiv od cjelovitog odgoja ljudske osobe. Prema tome, on je jedna od dimenzija cjelovitog odgoja ljudske osobe, koja nužno uključuje poštovanje i prihvaćanje čitave ljudske osobe, te je neodvojiv od odgoja za ljubav i bračno darivanje.⁵

Papa Ivan Pavao II. u svom dokumentu *Ljudska spolnost: istina i značenje* ističe: “osnovna svrha spolnog odgoja je primjerena spoznaja naravi i značenja spolnosti, te skladnog i cjelovitog razvitka osobe do njezine psihološke zrelosti u cilju pune duhovne zrelosti.”⁶

1.1. Biblijsko poimanje ljudske spolnosti

Nemoguće je govoriti o spolnosti, kao jednom od aspekata ljudskoga života, bez Boga i bez Objave.

¹ Usp. Đ. HRANIĆ, *Obiteljski kršćanski odgoj i katehetsko djelovanje Crkve u odgoju za ljubav i bračno darivanje*, u: *Vjesnik*, CXXXXI (2013.) 7. - 8., str. 522.

² Aristote, *De la generation des animaux*, I, 716a, prev. P. Louis, Les Belles Lettres, 2002., str. 3 4., citirano prema: F. HADJADJ, *Dubina spolova. Mistika tijela*, KS, Zagreb, 2011., str. 76.

³ Soren Kierkegaard, *Le Concept d'angoisse*, pogl. I, prev. P. – H. Tisseau, Alcan, 1935., citirano prema: F. HADJADJ, *Dubina spolova. Mistika tijela*, KS, Zagreb, 2011. str. 131.

⁴ F. HADJADJ, *Isto*, str. 31.

⁵ Usp. Đ. HRANIĆ, *Obiteljski kršćanski odgoj i katehetsko djelovanje Crkve u odgoju za ljubav i bračno darivanje*, u: *Vjesnik*, CXXXXI (2013.) 7. - 8., str. 522.

⁶ IVAN PAVAO II., *Ljudska spolnost: istina i značenje. Odgojne smjernice u obitelji*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 106, Zagreb, 1997., br. 34.

Na samome početku knjige *Postanka* (1 – 3), direktno se govori o čovjekovoj spolnosti gdje je ona predstavljena kao osnovna činjenica stvaranja, a sjedinjenje spolova mora biti na sliku Božju.⁷

Kroz kratku analizu dvaju izvještaja o stvaranju (*Post* 1, 1 – 2, 4a i *Post* 2, 4b – 25) upoznati ćemo se sa temeljnim porukama o ljudskoj spolnosti.

1.1.1. Prvi izvještaj o stvaranju (*Post* 1, 1 – 2, 4a)

Egzegete prvi izvještaj o stvaranju pripisuju svećeničkoj predaji (6./5. st. pr. Kr.) u vrijeme i neposredno nakon sužanjstva u Babilonu.

“I reče Bog: ‘Načinimo čovjeka na svoju sliku, sebi slična, da bude gospodar ribama morskim, pticama nebeskim i stoci – svoj zemlji – i svim gmizavcima što puze po zemlji!’ Na svoju sliku Bog stvori čovjeka, na sliku Božju on ga stvori, muško i žensko stvori ih.” (*Post* 1, 26 – 27)

Ovaj slikoviti izvještaj o stvaranju u šest dana, osmišljen je tako da stvaranje čovjeka predstavlja vrhunac. Upravo se jedino njemu od svih živih bića pripisuju izrazi ‘slika’ i ‘sličnost’. Jedino je čovjek stvoren na sliku Božju, dok su ostala živa bića stvorena prema svojoj vrsti. Stvaranje čovjeka na ‘sliku’ i ‘sličnost’ veže se uz postojanje čovjeka kao muškog i kao ženskog bića.

Knjiga *Postanka* najprije donosi da je čovjek stvoren na sliku i sličnost Božju: “I reče Bog: “Načinimo čovjeka na svoju sliku, sebi slična” (*Post* 1, 26). Nakon toga se Adam diferencira na muško i na žensko: “(...) na sliku Božju on ga stvori, muško i žensko stvori ih” (*Post* 1, 27). Biblijski pisac je ovime želio naglasiti da žena jednako ima udjela u sličnosti Bogu kao i muškarac.

Prva poruka ovoga teksta bi bila da spolnost spada na red stvaranja. Seksualna diferencijacija pripada Božjem stvarateljskom činu. Spolnost nema izvornu božansku vrijednost, što je usmjereno protiv divinizacije spolnosti koju susrećemo u mitologijama Istoka.

Prema drugoj poruci teksta, čovjeka kao stvorenje nemoguće je shvatiti izvan njegova postojanja u dva spola. Ovo je usmjereno protiv mitske ideje čovjeka kao androginog bića koje je postojalo u početku, a kasnije se razdvaja na dva spola.

⁷ R. PAVLIĆ, Muško i žensko stvori ih. Pečat kršćanske antropologije, u: *Riječki teološki časopis* 22 (2014.) 2., str. 322. – 323.

Čovjek je konstitutivno biće odnosa, prema trećoj poruci teksta. Spolna bipolarnost uključuje puninu odnosnosti. Ta odnosnost ima svoj horizontalni aspekt: muž i žena; ali i vertikalni aspekt: sedmi dan u kojem Bog odmara od učinjenog djela.

Četvrta poruka ističe svrhu spolnosti, a to je prokreacija – plod posebnog Božjeg blagoslova. Božje zapovijedi su želje: “Plodite se, i množite, napunite zemlju, i sebi je podložite” (*Post* 1, 28).

Zaključujemo da prema svećeničkom izvještaju o stvaranju, stvaranje muškarca i žene biva istovremeno, čime se naglašava njihova komplementarnost i jednakopravnost. Također, čovjek je stvoren kao biće relacije, te spolna diferencijacija ima u tome bitnu ulogu.⁸

1.1.2. Drugi izvještaj o stvaranju (*Post* 2, 4b – 25)

Drugi izvještaj o stvaranju pripisuje se jahvističkoj predaji (10. st. pr. Kr.) koji sa izvještajem o grijehu čini jednu cjelinu.

“Jahve, Bog, napravi čovjeka od praha zemaljskog i u nosnice mu udahne dah života. Tako postane čovjek živa duša.” (*Post* 2, 7) “Od rebra što ga je uzeo čovjeku napravi Jahve, Bog, ženu pa je dovede čovjeku. Nato čovjek reče: ‘Gle, evo kosti od mojih kostiju, mesa od mesa mojega! Ženom neka se zove, od čovjeka kad je uzeta!’ Stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu, i bit će njih dvoje jedno tijelo.” (*Post* 2, 22 – 24)

Ovdje Bog stvara čovjeka na početku, a ne na kraju stvaranja. Dok je u prvom izvještaju čovjek stvoren (hebr. *bara*) kao kruna sveg stvorenog, ovdje je oblikovan (hebr. *jasar*) Božjim rukama od praha zemaljskog i stavljen u centar svega stvorenog. Bog je čovjeku udahnuo dah života iz čega se očituje intimni kontakt sa Bogom. Izraz *dah života* ističe čovjekovu posebnost u odnosu na ostala živa bića. Kao i kod tijela, čovjek ne posjeduje dušu, on jest duša.

U ovom izvještaju se ističe i čovjekova tjelesnost – čovjek je konstitutivno materijalan, od zemlje načinjen; ali i čovjekova potreba za zajedništvom – nasuprot koje je samoća izjednačena sa smrću. Stvaranje žene rezultira čovjekovom radošću i puninom smisla.

⁸ Usp. R. PAVLIĆ, Muško i žensko stvori ih. Pečat kršćanske antropologije, u: *Riječki teološki časopis* 22 (2014.) 2., str. 323. – 325.

Znakovit je i biblijski detalj sna koji ima više značenja – vezan je uz Božje djelovanje i blizinu, označava čovjekovu pasivnost i Božju aktivnost, upućuje na intimnu čežnju čovjekova srca koja sada biva ostvarena, te konačno kao simbol čovjekove smrtnosti navješćuje sad skok na novu razinu života.

Dolazimo do etiološkog tumačenja čovjekove spolnosti. *Iš* (hebr. cya) i *išah* (hebr. hca), čovjek i čovječica, izvorno su bili jedno tijelo – *adam* (hebr. mda). Snaga spolnosti proizlazi iz čežnje za uspostavljanjem primordijalnog jedinstva – jedno tijelo: “Stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu i bit će njih dvoje jedno tijelo” (*Post* 2, 24). Izraz *jedno tijelo* označava obitelj, stvaranje nove obitelji ili novog tijela, djeteta u kojemu su ujedinjena oba roditelja. Čežnju za jedinstvom izražava i glagol *prionuti*, koji označava ljubavno – spolno zajedništvo.

Na kraju drugog izvještaja o stvaranju spominju se golotinja i stid. Golotinja može oslikavati stanje čovjekove ranjenosti ali i stanje stida. Ovdje taj izraz aludira na odnos čovjeka i žene u kojem nema sramote i stida, ugroženosti i straha, podređenosti i poniženja. Između čovjeka i žene vladaju povjerenje i sigurnost. Zaključujemo da drugi izvještaj o stvaranju još više naglašava čovjekovu potrebu za relacijom, koja dobiva svoj izričaj u bračnoj vezi muža i žene. Primarni smisao spolnosti je bračno zajedništvo, iako potomstvo nije isključeno.⁹

1.2. Ljudska spolnost prema teološkom poimanju

Katolička Crkva je kroz povijest isticala svoj nauk o spolnosti, snažno zagovarajući njezinu čistoću. Sa Drugim Vatikanskim saborom počinje shvaćati kako spolnost znači istinsku ljubav i sjedinjenje dvaju osoba, te da ne služi samo i isključivo prokreaciji.¹⁰ Današnji crkveni dokumenti naglašavaju da u okviru kulture koja teško izobličuje ili čak potpuno gubi pravo značenje ljudske spolnosti, jer je iskorjenjuje iz njezine bitne usmjerenosti na osobu, Crkva osjeća da je hitno i nezamjenjivo njezino poslanje da spolnost prikaže kao vrednotu i zalaganje čitave osobe, koja je kao muško i kao žensko stvorena na Božju sliku.¹¹

⁹ Usp. R. PAVLIĆ, Muško i žensko stvori ih. Pečat kršćanske antropologije, u: *Riječki teološki časopis* 22 (2014.) 2., str. 325. – 329.

¹⁰ Usp. L. TOMAŠEVIĆ, Filozofsko - teološki pogled na ljudsku spolnost i spolni odgoj, u: *Služba Božja* 49 (2009.) 1., str. 45.

¹¹ IVAN PAVAO II., Apostolska pobudnica, *Obiteljska zajednica „Familiaris consortio“*. *Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 64, Zagreb, 1981., br. 32.

Crkva danas govori o spolnom identitetu koji se shvaća kao postojano doživljavanje osobne podudarnosti sa svojim spolom, tj. muškim ili ženskim rodom; to je unutrašnji, osobni doživljaj spolne pripadnosti i uloge koja se uz taj spol veže.¹² U tom smislu svatko za sebe može reći: “to sam ja, u svom tijelu muškarca, ili žene.”

Unutar navedenih granica onoga što jesmo (muško i žensko) stvara se etički zahtjev da postanemo ono što možemo biti. Prema tome, spolnost je naš poseban odnos života u svijetu tjelesnih bića i po njoj znamo što smo mi, a što su drugi.¹³

Današnje društvo se bezgranično otvara ljudskoj seksualnosti. S jedne strane se otkriva njezino raznoliko značenje i važnost u čovjekovu životu, a sa druge se ona degradira svodeći se na čistu tjelesnost.

Ipak, seksualnost je Božji dar čovjeku i prožima ga cijeloga. Biti muško ili žensko predstavlja ljudsku stvarnost od koje nitko ne može pobjeći. Pripadnost određenom spolu zadire u dubinu našeg osobnog “ja”, te čovjeka nije moguće zamisliti bez tog seksualnog identiteta. Možemo zaboraviti ime ili izgled neke osobe, ali nikada činjenicu da je ona muškarac ili žena.¹⁴

Crkveni dokumenti navode kako spolnost nije neko sporedno područje u čovjeku, već osobina koja karakterizira čitavog čovjeka.¹⁵ U tom smislu, Kongregacija za nauk vjere u svojoj deklaraciji, *Persona Humana*, ističe kako se spolnost mora ubrojiti među čimbenike koji bitno određuju život čovjeka. Osoba na temelju spolnosti dobiva oznake koje ju čine muškarcem ili ženom na biološkoj, psihološkoj i duhovnoj razini.¹⁶ “Ljudska spolnost je temeljna sastojnica osobnosti, cijeli način bivovanja, izražavanja i življenja ljudske ljubavi.”¹⁷

Prema tome, spolnost prožima čovjekovo tjelesno ustrojstvo, njegove osjećaje, volju, mišljenje, pa i odnos sa Stvoriteljem. Ona je konstitutivni element ljudske opstojnosti i spada na ljudsku tjelesnost, koja ukoliko je prožeta spolnošću, izražava čovjekov poziv na ljubav i uzajamno sebedarje.

¹² I. FURLAN – S. KLJAJIĆ – V. KOLESARIĆ – M. KRIZMANIĆ – B. PETZ – S. SZABO – B. ŠVERKO, «*Spolni identitet*», u: Boris Petz (prir.), *Psihologijski riječnik*, Prosvjeta, Zagreb, 1992., str. 418.

¹³ L. TOMAŠEVIĆ, Filozofsko - teološki pogled na ljudsku spolnost i spolni odgoj, u: *Služba Božja* 49 (2009.) 1., str. 45.

¹⁴ Usp. L. TOMAŠEVIĆ, *Isto*, str. 46.

¹⁵ L. TOMAŠEVIĆ, *Isto*, str. 47.

¹⁶ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Deklaracija, *Persona humana. Izjava Kongregacije za nauk vjere o nekim pitanjima seksualne etike*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 47, Zagreb, 1976., br. 1.

¹⁷ KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi, Obrisii spolnog odgoja*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 69, Zagreb, 1996., br.4

Spolnost je način naše opstojnosti, jer prema njoj svaki pojedinac reagira na svijet oko sebe. Prema tome je ona i originalna dimenzija osobe, jer od rođenja smo ili muško ili žensko. Ona se odnosi na jedinstvenu cjelovitost čovjeka i nikada se ne smije svesti sa čistu genitalnost, koja i sama postaje vrijednost kada se integrira u cjelovitost ljudske osobe.

Strukturalna oznaka ljudske spolnosti se ogleda u odnosu osobe i njegove spolne tjelesnosti što ulazi u kategoriju bitka. Ljudsko tijelo nikada ne smije biti objekt razmjene, a također se mora zahtijevati poštivanje muškosti i ženskosti.

Bez spolnosti nitko ne može živjeti svoje zemaljsko iskustvo, te je ona originalna ljudska stvarnost. Ona je mjesto i znak interpersonalne komunikacije, a nosi i oznaku komplementarnosti, jer su muškarac i žena istovremeno slični i različiti. Iako nisu isti, imaju jednako dostojanstvo koje proizlazi iz njihovih osobnosti. One se susreću i nadopunjuju, te tako spolnost postaje ljubav darivanja i primanja. Spolnost postaje znak i plod fizičke, afektivne i duhovne ljubavi. Konačno, spolnost ima oznaku radosti, jer je povezana uz užitak i mora biti zadovoljstvo za oba partnera.¹⁸

Prema kršćanskoj antropologiji, čovjek je po svojoj naravi heteroseksualno, odnosno muško ili žensko biće.¹⁹ Tako je od Boga određeno kako bi se moglo ostvariti.

1.3. Crkveni dokumenti o spolnom odgoju

Znanost također govori o spolnosti i spolnom odgoju, te o njihovom mjestu u životu zapadnog društva.

Nakon pojave rasprava o potrebi spolne higijene i sprečavanja veneričinih bolesti, iz medicine se razvio pojam *spolnog odgoja*.

To je bilo razdoblje procesa industrijalizacije i industrijske revolucije sa kojom se rodio i feministički pokret koji na spolnost gleda pod vidom prokreacije, ali i užitka. Ovo je razdoblje obilježila pojava kampanje o kontroli rađanja i pojava liberalnih pokreta koji su poticali govor o seksualnim slobodama i seksualnom odgoju.²⁰

¹⁸ Usp. L. TOMAŠEVIĆ, Filozofsko - teološki pogled na ljudsku spolnost i spolni odgoj, u: *Služba Božja* 49 (2009.) 1., str. 47. – 49.

¹⁹ Usp. X. LEON – DUFOUR, *Riječnik biblijske teologije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993., 1237 - 1240

²⁰ Usp. L. TOMAŠEVIĆ, Filozofsko - teološki pogled na ljudsku spolnost i spolni odgoj, u: *Služba Božja* 49 (2009.) 1., str. 52.

Pojava seksualne revolucije 60 – ih godina prošloga stoljeća, potaknula je na razmišljanje o spolnosti i spolnom odgoju, te je dovela do praktičnih promjena u spolnom ponašanju kojima su bili zahvaćeni roditelji, mladi i djeca.²¹

Osim o spolnosti, Katolička Crkva je kroz povijest isticala svoj stav i o spolnom odgoju. O njemu je počela progovarati pod pritiskom filozofskih, psiholoških i socijalnih strujanja, iako ga je kroz povijest svodila samo na obiteljsku sferu.

Početak prošlog stoljeća, katolički intelektualci su započeli zagovarati spolni odgoj na općoj razini, sa prethodnom javnom raspravom. On bi morao biti usmjeren na pojedinca i voditi prema spolnoj čistoći, a odgajatelj bi morao zastupati obitelj. Ipak, katoličanstvo se nikako nije odlučilo na uvođenje spolnog odgoja u školske programe jer se to smatralo opasnim, a moglo je dovesti do kulturalnog i liberalnog relativizma.²² No, gledajući retrospektivno, 30 – ih godina prošlog stoljeća pitanje spolnog odgoja je bilo veoma rašireno u katoličkim europskim zemljama, stoga je crkveno Učiteljstvo moralo intervenirati.

Papa Pio XI. u svojoj enciklici, *Divini illius Magistri*, o kršćanskom odgoju mladeži (1929.) iznosi tradicionalne kršćansko - pedagoške principe o čistoći, te smatra pogreškom zagovaranje spolnog odgoja na općoj razini, ipak dopuštajući individualno poučavanje: “ako nekog mladića treba pravovremeno upozoriti, neka to čine oni kojima je Bog povjerio zadaću odgajati mlade”.²³

Papa smatra koedukaciju opasnom zbog raznolikosti tijela i duše, te navodi kako se ovih odgojnih kršćanskih načela treba pridržavati u svim školama, sportskim igrama i vježbama.

Dekret Svetog Oficija, *O seksualnom odgoju i eugenici* (1931.), donosi negativan odgovor na pitanje smije li se odobriti metoda seksualnog odgoja. U Dekretu se poziva na prethodnu navedenu encikliku pape Pia XI. u kojoj se isključuje naturalističko – pozitivistički pristup spolnom odgoju, jer se on oslanja na naravna sredstva, podučava muške i ženske zajednički i javno, te namjerno izlaže omladinu opasnim prilikama.²⁴

²¹ S. BALOBAN, Poteškoće u spolnom odgoju mladeži, u: *Bogoslovska smotra* 69 (1998.) 1. – 2., str. 84.

²² L. TOMAŠEVIĆ, Filozofsko - teološki pogled na ljudsku spolnost i spolni odgoj, u: *Služba Božja* 49 (2009.) 1., str. 53.

²³ PIO XI., Enciklika, *Divini illius Magistri*, u: AAS, 22 (1930.), 72 - 73.

²⁴ Usp. PIO XI., *Isto*.

Iako je papa Pio XII. nekoliko puta progovorio o spolnom odgoju, navedeni nauk je sve do II. Vatikanskog koncila (1963. – 1965.) navodio da se on ne treba primjenjivati u školama, već treba ostati u krugu obitelji. Učiteljstvo crkve prihvaća govor o spolnom odgoju u svjetlu kršćanske moralne teologije. Naglašava se razboritost koju mora imati odgajatelj, te nepovjerenje prema znanostima.²⁵

Drugi vatikanski koncil i postkoncilski dokumenti potvrdili su promjene koje su se događale u Crkvi s obzirom na poimanje spolnosti općenito i na spolni odgoj.²⁶

Osim Pastoralne konstitucije, *Gaudium et Spes - O crkvi u suvremenom svijetu*, koja donosi novo ozračje s obzirom na ljubav i spolnost, iznašašće II. Vatikanskog koncila je i Deklaracija *Gravissimum educationis - O kršćanskom odgoju*. Ona za spolni odgoj izričito kaže: “prema dobi razvoja neka se djeci i mladima omogući pozitivan i pametan seksualni odgoj.”²⁷ Tom tvrdnjom Crkva je prihvatila spolni odgoj u cjelokupnom odgojnom procesu.

Nadalje, dva su postkoncilski dokumenta direktno posvećena spolnosti i spolnom odgoju, te svaki na svoj način pristupaju toj problematici. Oba ističu kako je odgovornost za spolni odgoj na roditeljima.

Kongregacija za katolički odgoj, izdala je dokument *Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi. Obrisu spolnog odgoja* (1983.).²⁸ Cilj ovog crkvenog dokumenta je ispitati “pedagošku stranu spolnog odgoja i pružiti prikladne smjernice za cjeloviti odgoj i obrazovanje kršćana, i to u skladu sa pozivom svakog pojedinca.”²⁹ Dokument upozorava i na poteškoće glede provođenja samog spolnog odgoja, jer postoje nesigurnosti glede osoba i ustanova koje bi trebale preuzeti odgovornost tog odgoja. Ističe se kako su osobite poteškoće “prisutne u onim zemljama gdje još nije uočena hitnost tog problema ili se misli da se on može sam od sebe riješiti bez nekog posebnog odgoja.”³⁰ Dokument je u tom smislu dva puta pozvao biskupe da donesu prikladne smjernice prilagođene pastoralnim potrebama pojedinih Crkava.³¹

²⁵ Usp. L. TOMAŠEVIĆ, Filozofsko - teološki pogled na ljudsku spolnost i spolni odgoj, u: *Služba Božja* 49 (2009.) 1., str. 54.

²⁶ S. BALOBAN, Poteškoće u spolnom odgoju mladeži, u: *Bogoslovska smotra* 69 (1998.) 1. – 2., str. 85.

²⁷ II. VATIKANSKI KONCIL, Deklaracija, *Gravissimum educationis* o kršćanskom odgoju, u: Dokumenti, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1970., br. 1.

²⁸ KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi. Obrisu spolnog odgoja*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 69, Zagreb, 1996.

²⁹ *Isto*, br. 2.

³⁰ *Isto*, br. 10.

³¹ Usp. *Isto*, br. 3. i br. 55

Drugi dokument je napisao papa Ivan Pavao II. pod naslovom *Ljudska spolnost: istina i značenje* (1985.).³² U njemu se naglašava da mladima treba ponuditi “odgovarajuću pripravu za zreli život, osobito kad je riječ o odgoju za pravo značenje spolnosti.”³³ Dokument smatra da se u odgoju osjetio pritisak koji teži banalizaciji spolnosti, jer je moderna kultura izmjenila način života i odgoja. Škola se više okrenula informaciji, a manje edukaciji, te je došlo do iskrivljavanja savjesti. Na poseban način se ističe uloga roditelja: “oni imaju dužnost i pravo biti prvi i glavni odgojitelji svoje djece.”³⁴

Papa Ivan Pavao II. je progovorio o spolnom odgoju i u enciklici *Evangelium vitae*³⁵ povezujući ga sa pojmovima ljubavi i čistoće: “ne može se, stoga, izvlačiti od obveze, da se mladima, osobito adolescentima, pruži autentičan odgoj za seksualnost i ljubav, odgoj koji uključuje oblikovanje za čistoću.”³⁶

U tom smislu, katolički spolni odgoj postaje odgoj za ljubav i treba započeti u obitelji gdje su roditelji prvi odgajatelji svoje djece.

Ipak, prema današnjem stavu katoličke Crkve, i škola može vršiti spolni odgoj, ali pri tome ne smije isključiti obitelj u samom odgojnom procesu.

Također, spolni odgoj se ne smije zaustaviti samo na informaciji nego mora prenositi i moralne vrijednosti.³⁷

Papa u Apostolskoj pobudnici o zadaćama kršćanske obitelji *Familiaris Consortio*³⁸, ističe da se Crkva pri tome poziva na zakon supsidijarnosti “koji je škola dužna poštivati kada sudjeluje u spolnom odgoju tako da postupa u istom duhu koji prožima roditelje.”³⁹

³² IVAN PAVAO II., *Ljudska spolnost: istina i značenje. Odgojne smjernice u obitelji*. Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 106, Zagreb, 1997.

³³ *Isto*, br. 1.

³⁴ *Isto*, br. 5.

³⁵ IVAN PAVAO II., Enciklika, *Evangelium vitae - Evanđelje života. Enciklika o vrijednosti i nepovredivosti ljudskog života*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1995

³⁶ *Isto*, br. 97.

³⁷ Usp. L. TOMAŠEVIĆ, Filozofsko - teološki pogled na ljudsku spolnost i spolni odgoj, u: *Služba Božja* 49 (2009.) 1., str. 59.

³⁸ IVAN PAVAO II., Apostolska pobudnica, *Obiteljska zajednica „Familiaris consortio“*. Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 64, Zagreb, 1981.

³⁹ *Isto*, br. 37.

2. STANDARDI SPOLNOG ODGOJA U EUROPI

Europski odjel Svjetske zdravstvene organizacije nedavno je prepoznao potrebu za standardima spolnog odgoja, te je kao odgovor na istu nastao dokument, *Standardi spolnog odgoja u Europi. Okvir za kreatore političkih odluka, obrazovne i znanstvene institucije i stručnjake*.⁴⁰

Upravo to je bio prvi korak ka popunjavanju praznine koja se osjetila na razini Europskog odjela, gdje preporučeni standardi još uvijek nisu bili oblikovani. Ipak, mnoge zapadnoeuropske zemlje već su imale minimalne standarde spolnog odgoja.

Preporučeni standardi za spolni odgoj, koje predstavlja ovaj dokument, imaju za cilj poboljšanje spolnog zdravlja djece i mladih kroz njihovo upoznavanje sa svim aspektima spolnog zdravlja, kako bi prema spolnosti razvili odgovoran i pozitivan stav, te ponašanje prema sebi i prema drugima u svijetu u kojemu žive.

Standardi spolnog odgoja zalažu se za uvođenje holističkog spolnog odgoja koji se temelji na poimanju spolnosti kao područja ljudskog potencijala. Oni upućuju na to što djeca i mladi trebaju znati u određenoj dobi, koje vrijednosti i stavove trebaju izgraditi te koje situacije i izazove trebaju znati svladati u skladu sa određenom dobi. Matrica spolnog odgoja donosi prijedlog sadržaja spolnog odgoja prema dobi djece, od rođenja do 15 godina života i više.

Standardi spolnog odgoja ističu kako je mladima potreban neformalan i formalan spolni odgoj, te da se ta dva vida međusobno nadopunjuju. U najranijoj dobi kao najvažniji neformalni izvori ističu se roditelji, koji pružaju mladima ljubav, prostor i podršku, kako bi oni razvili svoj spolni identitet. Međutim, važna je i uloga stručnjaka, jer su mladima potrebni znanje, stavovi i vještine. U osnovne izvore stručnih informacija i obrazovanja možemo ubrojiti škole, nastavne priručnike, brošure, letke isl. Ovaj dokument naglašava provođenje spolnog odgoja u školama, međutim ne treba tumačiti da su one jedini relevantni medij.⁴¹

Ipak, provedbu spolnog odgoja treba osigurati škola, ali i nadzorne institucije. Trebaju se osigurati prostor, vrijeme i obučeni djelatnici da bi se spolni odgoj stvarno provodio. No, on se može odvijati čak i ako to još nije napravljeno.⁴²

⁴⁰ http://www.azoo.hr/images/izdanja/Standardi_spolnog_odgoja.pdf, FEDERAL CENTRE FOR HEALTH EDUCATION (BzgA), *Standardi spolnog odgoja u Europi. Okvir za kreatore političkih odluka, obrazovne i zdravstvene institucije i stručnjake*, WHO Regional Office for Europe and BzgA, Köln, 2010

⁴¹ Usp. FEDERAL CENTRE FOR HEALTH EDUCATION (BzgA), *Isto*, str. 7. – 12.

⁴² Usp. FEDERAL CENTRE FOR HEALTH EDUCATION (BzgA), *Isto*, str. 31.

Kompetencija edukatora u samoj je srži spolnog odgoja. Edukatori koji drže spolni odgoj trebaju biti vrhunski profesionalci, a učitelji bi za to trebali biti posebno obučeni. Ipak, ako nema posebno obučeni učitelja, to se ne smije koristiti kao izlika da se spolni odgoj ne održi. U tom slučaju spolni odgoj se treba uvesti, a učitelji se trebaju pripremati usporedno sa programom.

Obuka edukatora treba biti primjerena razini na kojoj će edukator držati spolni odgoj. Edukatori trebaju čvrsto vjerovati u principe spolnog odgoja, a školska uprava ne bi trebala vršiti pritisak na onoga tko ne želi predavati spolni odgoj. Oni trebaju razmisliti o vlastitim stavovima o spolnosti, o društvenim vrijednostima i normama, jer će upravo oni učenicima biti uzori.

Pri držanju spolnog odgoja edukatori trebaju prenositi činjenice, ali također pomoći učenicima da razvijaju primjerene vještine i stavove. Dok pričaju o spolnim temama, edukatori trebaju dosljedno primjenjivati neutralan jezik da ne bi povrijedili učenike i kako bi poštovali njihove granice, a sadržaj čvrsto temeljiti na ljudskim pravima i prihvaćanju različitosti.⁴³

U samom uvodu dokumenta, naglašava se kako se isti može koristiti za zagovaranje kurikuluma na raznim razinama obrazovanja te za njihovo razvijanje ili nadograđivanje.⁴⁴

Upravo tako će postati temeljni dokument spornog četvrtog modula Zdravstvenog odgoja u republici Hrvatskoj: *Spolna/rodna ravnopravnost i odgovorno spolno ponašanje*.⁴⁵

2.1. Povijesni kontekst spolnog odgoja u školama

U Zapadnoj Europi se uvođenje spolnog odgoja u škole u velikoj mjeri podudaralo sa razvojem i širokom primjenom pouzdanih metoda kontracepcije (posebno ‘pilule’) i ozakonjenjem pobačaja u većini zemalja tijekom 1970 – ih i 1980 – ih. To je otvorilo nove mogućnosti za odvajanje spolnosti od reprodukcije.

Oko 1970 – e ta je promjena potaknula ‘seksualnu revoluciju’ i bila poticaj za proces emancipacije žena.

⁴³ Usp. FEDERAL CENTRE FOR HEALTH EDUCATION (BzgA), *Standardi spolnog odgoja u Europi. Okvir za kreatora političkih odluka, obrazovne i zdravstvene institucije i stručnjake*, WHO Regional Office for Europe and BzgA, Köln, 2010., str. 33.

⁴⁴ Usp. FEDERAL CENTRE FOR HEALTH EDUCATION (BzgA), *Isto*, str. 11.

⁴⁵ Odluka o uvođenju, praćenju i vrednovanju provedbe Kurikuluma zdravstvenog odgoja u osnovnim i srednjim školama, u: *Narodne novine* 17/13.

Spolno ponašanje je izgubilo oznaku snažnog tabua i postalo je pitanje otvoreno za javnu raspravu, a vrijednosti i norme vezane za spolnost su se pomicala.

Iznašašće tih procesa je bila pojava nove međufaze između djeteta i odrasle osoba koja nazvana adolescencijom. Karakteriziraju ju sve veća neovisnost o roditeljima, stupanje u ljubavne i spolne odnose puno prije braka, zajednički život prije braka te odgađanje stupanja u brak i zasnivanja obitelji.

Rizik neželjene trudnoće i spolno prenosivih infekcija, pojava epidemije HIV - a/AIDS - a 1980 – ih, spolno zlostavljanje i nasilje, tradicionalni tabui koje se težilo zataškati, osjećaj da ‘seksualizacija medija’ i oglašavanja negativno utječe na poimanje spolnosti kod mladih doveli su do povećanih preventivskih napora i jačanju fokusa na spolnost adolescenata i spolno zdravlje.

U području spolnosti pojavila se potreba za novim vrstama zdravstvenih usluga i preinakom postojećih, za novim informacijama i obrazovnim naporima.

Pojava novih viđenja spolnih prava i uloga, a posebno poimanja ljudskih prava adolescenata, dodatno su potakla uočenu potrebu za spolnim odgojem. Zahtjev za spolnim odgojem diljem Europe u drugoj polovici 20. st., rezultat je svih navedenih događanja. Dogodio se u svim europskim zemljama, samo u nekima ranije ili brže.

Neposredni razlozi u pozadini poziva za uvođenjem spolnog odgoja u škole mijenjali su se tijekom godina razlikovali se od zemlje do zemlje varirajući od prevencije neželjene trudnoće do prevencije HIV – a i drugih spolno prenosivih infekcija.⁴⁶

2.1.1. Razvoj spolnog odgoja u školama u Europi

U Europi, spolni odgoj kao predmet školskog kurikulumu ima povijest dulju od pola stoljeća. Službeno je započeo u Švedskoj, a 1955. godine postao je obvezatnim predmetom.

U praksi je prošlo mnogo godina dok se spolni odgoj nije integrirao u kurikulumu, jer je za izradu smjernica, priručnika i drugih obrazovnih materijala i obuku učitelja trebalo mnogo vremena.

Tijekom 1970 – ih i 1980 – ih mnoge su države Zapadne Europe prihvatile spolni odgoj, prvo u Skandinaviji, ali i drugdje.

⁴⁶ Usp. FEDERAL CENTRE FOR HEALTH EDUCATION (BzGA), *Standardi spolnog odgoja u Europi. Okvir za kreatora političkih odluka, obrazovne i zdravstvene institucije i stručnjake*, WHO Regional Office for Europe and BzGA, Köln, 2010., str. 13.

Njemačka je spolni odgoj uvela 1968., a Austrija 1970. U Nizozemskoj i Švicarskoj je spolni odgoj krenuo 1970 – ih, ali zbog visoke razine neovisnosti škola nije odmah postao obveznim predmetom (u Nizozemskoj nikada nije postao obveznim, dok u Švicarskoj je, dva desetljeća kasnije, nakon pojave epidemije AIDS – a).

Uvođenje spolnog odgoja nastavilo se krajem 20. i početkom 21. stoljeća, prvo u Francuskoj i Velikoj Britaniji, a zatim postupno u zemljama južne Europe, odnosno u Portugalu i u Španjolskoj. U Irskoj je spolni odgoj postao obveznim predmetom 2003. godine u osnovnim i srednjim školama. Stare zemlje članice Europske Unije, posebno u južnoj Europi, još nisu uvele spolni odgoj u škole.

Nakon pada komunizma, spolni odgoj se počinje razvijati u Srednjoj i Istočnoj Europi. U nekim državama su prije toga postojale inicijative, ali one se nebi mogle nazvati inicijativama za spolni odgoj. Uglavnom se radilo o inicijativama za ‘*pripremu za brak i obitelj*’, koje su poricale činjenicu da mladi postupno razvijaju snažan interes za ljubavne odnose i da mogu biti spolno aktivni prije braka.

Priprema za spolnost nikada nije bila tema, te su kao posljedica toga države Srednje i Istočne Europe započele sa spolnim odgojem u vidu u kojem se on trenutno shvaća i provodi dvadeset ili trideset godina kasnije, nego u Zapadnoj Europi.

U Češkoj i Estoniji je napravljen ozbiljan početak sa razvijanjem suvremenih stilova spolnog odgoja, drugačijih od obrazovanja za obiteljski život.

Valja napomenuti da je u izradi politika, kurikuluma i standarda spolnog odgoja bilo malo razmjene utjecaja među europskim zemljama, što je vjerojatno posljedica jezičnih granica.⁴⁷

2.1.2. Različitost spolnog odgoja u Europi

Način na koji se spolni odgoj organizira i predaje u Europi znatno varira kao i dob u kojoj se u Europi započinje sa spolnim odgojem.

Prema izvještajima projekta, *Spolna osviještenost za Europu (SAFE)*⁴⁸, sa spolnim se odgojem kreće od četiri godine u Portugalu do četrnaest godina u

⁴⁷ Usp. FEDERAL CENTRE FOR HEALTH EDUCATION (BzGA), *Standardi spolnog odgoja u Europi. Okvir za kreatora političkih odluka, obrazovne i zdravstvene institucije i stručnjake*, WHO Regional Office for Europe and BzGA, Köln, 2010., str. 14.

⁴⁸ Usp. http://www.laicite-laligue.org/images/PDF/IPPF_sexuality_education.pdf, INTERNATIONAL PLANNED PARENTHOOD FEDERATION (IPPF) 2006, *Sexuality education in Europe. A reference guide to policies and practices. The Safe project.*

Španjolskoj, Italiji i na Cipru. Razlike se odnose na ono što se pod ‘*spolnim odgojem*’ podrazumijeva.

U kontekstu šireg poimanja spolnog odgoja (koje uključuje tjelesne, emocionalne i interaktivne vidove spolnosti, ali i spolne kontakte, te druge aspekte poput prijateljstva) ono započinje u osnovnoj školi. Tamo gdje spolni odgoj službeno počinje na srednjoškolskoj razini, koristi se mnogo uža definicija ‘*spolnih kontakata*’.

Razlika u definicijama objašnjava zašto neke države radije koriste naziv ‘*spolni odgoj i odgoj o zdravstvenim odnosima*’, umjesto naziva ‘*spolni odgoj*’.

Osim ovih različitosti, ističe se i nejednakost u predmetu kurikuluma u kojem se obrađuje spolni odgoj i u obrazovnoj pozadini učitelja koji je odgovoran za spolni odgoj.

Spolni odgoj je u nekim zemljama zaseban predmet, no češće je uklopljen u druge predmete. Uglavnom je to biologija, ali predaje se i u okviru građanskog odgoja, filozofije, religije, jezika i tjelesnog odgoja isl. Na tematiku i metode spolnog odgoja utječu predmet u koji je isti uklopljen te obrazovanje učitelja. Ako se spolni odgoj predaje u okviru biologije, ističu se tjelesni aspekti.

Kao važan aspekt spolnog odgoja ističe se njegova (ne) obvezatnost – odnosno pitanje je li on obvezan predmet ili ne. Očito je iz iskustva nekih zemalja da se spolnom odgoju neće davati velika važnost ako on nije obvezan predmet. S druge strane, ako se odredi kao obvezan, to ga ne čini automatski kvalitetnim i holističkim obrazovanjem.

Tijekom proteklih desetljeća u Europi vlada trend da spolni odgoj bude obvezan bez ‘klauzula’ izuzeća koje roditeljima dopuštaju da povuku djecu s nastave ako imaju ozbiljne zamjerke na sadržaj kurikuluma. Praksa pokazuje da roditelji često podupiru spolni odgoj u školama, jer im je neugodno pristupiti toj temi. Predlaže se suradnja sa roditeljima prilikom izrade kurikuluma, ne samo radi potpore, nego kako bi se zajamčilo ‘optimalno’ podudaranje između neformalne uloge roditelja i formalne uloge škole.

Različit je i stupanj decentraliziranosti vlasti zaduženih za razvijanje i primjenu obrazovnih kurikuluma, uključujući i spolni odgoj. Zbog toga se prakse spolnog odgoja razlikuju između zemalja. U Švedskoj se odluke o kurikulumu donose centralizirano, dok u Danskoj i Nizozemskoj se takve odluke donose lokalno ili ih donose pojedinačne školske vlasti. Neki programi u zemljama u razvoju nadahnuti su sadržajima iz razvijenih država, posebno SAD – a, ali i Zapadne Europe.

2.2. Osnovni pojmovi i definicije *Standarda spolnog odgoja u Europi*

U različitim kulturama i zemljama različito se tumače pojmovi spola, spolnosti, spolnog zdravlja i spolnih prava, te drugi s njima povezani pojmovi. Postoji opasnost da se isti drugačije shvate, ukoliko se prevedu na druge jezike. Stoga je potrebno objasniti na koji se način ti pojmovi koriste u ovome dokumentu.

Svjetska Zdravstvena Organizacija sazvala je 2002. godine stručne konzultacije koje su imale za cilj definirati neke od tih pojmova. U *Standardima spolnog odgoja* ti se pojmovi koriste kao radne definicije.⁴⁹

Spol se odnosi na biološka obilježja koja ljudska bića određuju kao muško ili kao žensko.⁵⁰

Ljudska spolnost se shvaća kao prirodan dio ljudskog razvoja u svakoj fazi života, a podrazumjeva tjelesne, psihološke i društvene elemente. Spolnost je središnji vid bivanja čovjekom tijekom cijelog života i obuhvaća spolne i rodne identitete i uloge, spolnu orijentaciju, eroticizam, zadovoljstvo, intimnost i reprodukciju. Ona se doživljava i izražava mislima, maštanjem, željama, uvjerenjima, stavovima, vrijednostima, ponašanjima, praksama, ulogama i odnosima.

Na spolnost utječe međudjelovanje različitih čimbenika: bioloških, psiholoških, društvenih, ekonomskih, političkih, etičkih itd.⁵¹

Prema autorima *Standarda spolnog odgoja* ovakvo određenje je korisno iz niza razloga: ono naglašava da spolnost zauzima središnje mjesto u bivanju čovjekom, da nije ograničena na određene dobne skupine, da je usko povezana uz rod, da podrazumijeva različite spolne orijentacije i da je mnogo šira od reprodukcije. Ova definicija neizravno govori kako spolni odgoj treba tumačiti tako da pokriva znatno šire i mnogo raznovrsnije područje od 'obrazovanja o seksualnom ponašanju' s kojim se, nažalost, ponekad brka.⁵²

Spolno zdravlje je stanje tjelesnog, emocionalnog, mentalnog i društvenog zdravlja vezanog uz spolnost. To nije samo izostanak bolesti, disfunkcije ili nemoći.

⁴⁹ FEDERAL CENTRE FOR HEALTH EDUCATION (BzGA), *Standardi spolnog odgoja u Europi. Okvir za kreatora političkih odluka, obrazovne i zdravstvene institucije i stručnjake*, WHO Regional Office for Europe and BzGA, Köln, 2010., str. 19.

⁵⁰ http://www.who.int/reproductivehealth/publications/sexual_health/defining_sexual_health.pdf, WORLD HEALTH ORGANIZATION (WHO) 2006, *Defining sexual health. Report of a technical consultation on sexual health*, Geneva, 2002., str. 10.

⁵¹ WORLD HEALTH ORGANIZATION (WHO) 2006, *Isto*, str. 10.

⁵² FEDERAL CENTRE FOR HEALTH EDUCATION (BzGA), *Standardi spolnog odgoja u Europi. Okvir za kreatora političkih odluka, obrazovne i zdravstvene institucije i stručnjake*, WHO Regional Office for Europe and BzGA, Köln, 2010., str. 19.

Ono zahtijeva pozitivan pristup pun poštovanja prema spolnosti i spolnim odnosima te mogućnost ostvarivanja zadovoljavajućih i sigurnih spolnih iskustava, bez prisile, diskriminacije ili nasilja. Da bi se postiglo i održalo spolno zdravlje, treba poštivati, ostvarivati i štiti spolna prava svih osoba.⁵³

Ovaj nacrt definicije također naglašava emocionalnu, mentalnu i društvenu sastavnicu. Upozorava korisnika na moguće negativne elemente te po prvi puta spominje postojanje 'spolnih prava'.⁵⁴ Ona podrazumjevaju ljudska prava već priznata u nacionalnim zakonima, međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima i drugim izjavama društvene suglasnosti.

Uključuju prava svih osoba, bez prisile, diskriminacije i nasilja na: najviši mogući standard spolnog zdravlja, uključujući pristup zdravstvenim službama za spolnost i reprodukciju; traženje, dobivanje i prenošenje informacija vezanih uz spolnost; spolni odgoj; poštivanje tjelesnog integriteta; odabir partnera; odlučivanje o vlastitoj spolnoj aktivnosti; sporazumne spolne odnose; sporazumni brak; odlučivanje o tome hoće li, ili neće imati djecu i kada; vođenje zadovoljavajućeg, sigurnog i ugodnog spolnog života. Odgovorno provođenje ljudskih prava zahtijeva da svaka osoba poštuje prava drugih.⁵⁵

Jasno je da se ne primjenjuju sva ova prava na djecu i adolescente, jer su neka formulirana polazeći od odraslih osoba kao referentnih točaka (npr. sporazumno stupanje u brak).⁵⁶

2.3. Spolni odgoj – definicija i temeljna razmatranja

Od trenutka djetetova rođenja započinje njegovo obrazovanje. Spolni odgoj je dio djetetova općeg obrazovanja i uvijek mu se prenosi.⁵⁷ U skladu sa holističkim i pozitivnim pristupom koji čine temelj ovih standarda, pojam spolnog odgoja se u ovome dokumentu definira na sljedeći način: spolni odgoj označava učenje o kognitivnim,

⁵³ WORLD HEALTH ORGANIZATION (WHO) 2006, *Defining sexual health. Report of a technical consultation on sexual health*, Geneva, 2002., str. 10.

⁵⁴ FEDERAL CENTRE FOR HEALTH EDUCATION (BzgA), *Standardi spolnog odgoja u Europi. Okvir za kreatora političkih odluka, obrazovne i zdravstvene institucije i stručnjake*, WHO Regional Office for Europe and BzgA, Köln, 2010., str. 19.

⁵⁵ WORLD HEALTH ORGANIZATION (WHO) 2006, *Defining sexual health. Report of a technical consultation on sexual health*, Izdavač? Geneva, 2002., str. 10.

⁵⁶ FEDERAL CENTRE FOR HEALTH EDUCATION (BzgA), *Standardi spolnog odgoja u Europi. Okvir za kreatora političkih odluka, obrazovne i zdravstvene institucije i stručnjake*, WHO Regional Office for Europe and BzgA, Köln, 2010., str. 20.

⁵⁷ FEDERAL CENTRE FOR HEALTH EDUCATION (BzgA), *Isto*, str. 37.

emocionalnim, društvenim, interaktivnim i tjelesnim vidovima spolnosti. Započinje u ranom djetinjstvu i napreduje tijekom adolescencije i odrasle dobi, a teži ka podupiranju i zaštiti spolnog razvoja.

Spolni odgoj ima za cilj postupno opremiti i osnažiti djecu i mlade informacijama, vještinama i pozitivnim vrijednostima da bi razumjeli svoju spolnost i u njoj uživali, imali sigurne i potpune odnose te snosili odgovornost za vlastito i tuđe spolno zdravlje i sreću. Ova definicija jasno ističe spolnost kao pozitivan ljudski potencijal i izvor zadovoljstva i užitka.

S obzirom na vlastitu dob, sva djeca i mladi imaju pravo na pristup primjerenom spolnom odgoju koji se treba temeljiti na međunarodno prihvaćenim ljudskim pravima.⁵⁸

“Sveobuhvatni spolni odgoj teži tome da mlade opremi znanjem, vještinama, stavovima i vrijednostima koji su im potrebni da bi odredili svoju spolnost i u njoj uživali – tjelesno i emocionalno, sami za sebe i u odnosima. On spolnost sagledava holistički i unutar konteksta emocionalnog i društvenog razvoja. Prepoznaje činjenicu da informacija sama nije dovoljna, te da mladima treba dati priliku da steknu osnovne životne vještine i razviju pozitivne stavove i vrijednosti”.⁵⁹

U Stručnim smjernicama za spolni odgoj u izdanju UNESCO – a i drugih organizacija UN – a, spolni odgoj se određuje na sljedeći način:

“spolni odgoj se definira kao dobi primjeren, kulturalno važan pristup podučavanju o spolu i odnosima pružanjem znanstveno točnih, realističnih informacija koje ne osuđuju. Pojedincu pruža mogućnosti za istraživanje vlastitih vrijednosti i stavova te za izgrađivanje vještina donošenja odluka, komuniciranja i smanjivanja rizika za mnoge vidove spolnosti”.⁶⁰

Standardi spolnog odgoja u nekoliko točaka iznose temeljna razmatranja o spolnom odgoju. Spolnost je središnji dio bivanja čovjekom. Svi se ljudi rađaju kao spolna bića i na neki način trebaju razviti svoj spolni potencijal. Spolni odgoj pomaže

⁵⁸ FEDERAL CENTRE FOR HEALTH EDUCATION (BzGA), *Standardi spolnog odgoja u Europi. Okvir za kreatora političkih odluka, obrazovne i zdravstvene institucije i stručnjake*, WHO Regional Office for Europe and BzGA, Köln, 2010., str. 22.

⁵⁹ INTERNATIONAL PLANNED PARENTHOOD FEDERATION (IPPF) 2006, *Sexuality education in Europe. A reference guide to policies and practices. The Safe project*, str. 6.

⁶⁰ <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001832/183281e.pdf>, UNESCO 2009, *International technical guidance on sexuality education. Vol. II – Topics and learning objectives*, str. 2.

mladima u izgrađivanju i održavanju zadovoljavajućih odnosa te doprinosi pozitivnom razvijanju osobnosti i samoodređenja.

Nadalje, ljudi imaju pravo biti informirani. Sve osobe, bez diskriminacije, imaju općenito pravo na obrazovanje i informacije kao i na sveobuhvatan spolni odgoj i informacije koje su potrebne i korisne za uživanje punog građanskog prava i ravnopravnost u privatnoj, javnoj i političkoj domeni.

U nastavku se ističe neprikladnost neformalnog spolnog odgoja za suvremeno društvo, jer neformalni izvori (roditelji, drugi članovi obitelji) ne posjeduju potrebno znanje, posebno kada su potrebne stručne informacije. Pri tome se, između ostalog, misli na kontracepciju i spolno prenosive bolesti.

Navodi se kako mladi u pubertetu radije uče iz drugih izvora koji nisu njihovi roditelji, iako su oni kao neformalni izvor posebno važni za mlađe dobne skupine. Mladi su danas izloženi novim izvorima informacija, poput suvremenih medija, mobitela i interneta. Velik dio tih informacija koje se odnose na spolnost je iskrivljen i degradirajuć, te se javila potreba da se one isprave i neutraliziraju. Upravo to se iskoristilo kao racionalan argument koji ide u prilog spolnom odgoju.

U konačnici, navodi se potreba za promicanjem spolnog zdravlja. Tijekom cijele ljudske povijesti spolnost se poimala kao prijetnja ljudskom zdravlju. Spolne kontakte su uvijek pratili rizici neželjene trudnoće i neizlječivih spolno prenosivih bolesti. U 21. stoljeću navedeni i drugi zdravstveni rizici mogu se preventirati ne samo zato što postoji znanje neophodno za to, nego i stoga što je spolnost manji tabu te se o njoj može pričati u svrhu prevencije. Upravo spolni odgoj ispunjava tu vrlo potrebnu funkciju promicanja spolnog zdravlja.⁶¹

2.3.1. Psihološki i spolni razvoj djeteta

Standardi spolnog odgoja zagovaraju potrebu za ranim početkom spolnog odgoja i objašnjavaju zašto se određene teme uvode u određenoj dobi. Svoje stavove potkrepljuju pregledima važnih organizacija u polju spolnog odgoja, SENSOA iz Belgije i Rutgers Nisso Groep iz Nizozemske.

⁶¹ Usp. FEDERAL CENTRE FOR HEALTH EDUCATION (BzGA), *Standardi spolnog odgoja u Europi. Okvir za kreatora političkih odluka, obrazovne i zdravstvene institucije i stručnjake*, WHO Regional Office for Europe and BzGA, Köln, 2010., str. 23. – 24.

Razvojna psihologija je pokazala da se djeca rađaju kao seksualna bića i da se njihova spolnost razvija u različitim fazama koje su vezane za razvoj djeteta općenito i uz njima pripadne razvojne zadatke. Dokument stadije spolnog razvoja prikazuje detaljno kako bi se opravdala potreba ranog uvođenja spolnog odgoja i kako bi se pokazalo da se određene informacije, vještine i stavovi predstavljaju u skladu s razvojem djeteta. Idealno bi bilo da se teme predstavljaju prije nego što dijete dosegne odgovarajuću razvojnu fazu da bi se pripremilo za naredne promijene.

Pojedinci imaju važnu i aktivnu ulogu u vlastitim razvojnim procesima tijekom različitih stadija života. Spajanje spolnosti sa samopoštovanjem ili uspostavljanjem veza, predstavlja za mlade važan razvojni zadatak. Biološki, psihološki i društveni čimbenici utječu na sve promjene u spolnom razvoju. Na temelju vlastitog iskustva ljudi izgrađuju ideju o primjerenom tipu spolnog ponašanja, te koje posljedice mogu očekivati i kako bi se pri tome trebali osjećati.

Spolno ponašanje među djecom i mladima uobičajeno se događa na razini pojedinaca ili između vršnjaka u kontekstu igre ili zadirkivanja, kao njihov način da istražuju sebe i druge. Tako djeca i mladi otkrivaju što im se (ne) sviđa, uče se nositi sa intimnošću te uče pravila ponašanja u seksualnim situacijama. Na taj način se stvaraju njihove vrijednosti i norme vezane za spolnost.

Razvoj učinkovitih vještina interakcije ključan je za spolni život pojedinca, a na njega u velikoj mjeri utječe njegova osobna povijest. Obiteljska pozadina, interakcija sa vršnjacima, spolni odgoj, autoerotizam i prva spolna iskustva – određuju spolnu percepciju, osjećaje, motivacije, stavove i sposobnost za interakciju. Ta iskustva imaju svrhu, jer nude okvir za razumijevanje vlastitih osjećaja i ponašanja te tumačenje ponašanja drugih.⁶²

2.3.2. Biološke oznake i doživljavanje spolnosti

U različitim fazama života spolnost pokazuje različite oblike izražavanja i zadobiva novo značenje.

Tijekom prvih šest godina djeca postaju svjesna vlastitih tijela i u ranoj dječjoj dobi imaju spolne osjećaje. Između druge i treće godine života djeca otkrivaju tjelesne

⁶² Usp. FEDERAL CENTRE FOR HEALTH EDUCATION (BzGA), *Standardi spolnog odgoja u Europi. Okvir za kreatora političkih odluka, obrazovne i zdravstvene institucije i stručnjake*, WHO Regional Office for Europe and BzGA, Köln, 2010., str. 24. – 25.

razlike između muškarca i žene. U tom razdoblju djeca počinju otkrivati vlastita tijela (masturbacija u ranom djetinjstvu, stimulacija) i isto tako mogu pokušati istražiti tijela svojih prijatelja (igra doktora). Djeca o spolnosti uče eksperimentiranjem, istraživanjem spolnih osjećaja i želja te postavljanjem pitanja. Od treće godine djeca shvaćaju da su odrasli zatvoreni u pogledu te tematike. Ona propituju granice odraslih, npr. skidanjem bez razloga. Postupno gubeći svoj egocentrizam, djeca se stavljaju u položaj drugih. Tjelesni kontakt gubi na važnosti sa razvojem jezičnih sposobnosti. Starija djeca počinju razvijati osjećaj srama, pri čemu kao čimbenik često sudjeluje obiteljska pozadina.

Oko šeste godine djeca su još uvijek jako željna znanja, no počinju uočavati da odrasli nisu više tako susretljivi kao što tvrde. Djeca se okreću svojim vršnjacima kako bi saznala više. Djeca osnovnoškolske dobi postaju introvertiranija i čedna. Spolnost postaje latentna, a njihov moralni razvoj potiče sve veći osjećaj srama zbog vlastite spolnosti. Tijekom ove faze igraju se spolne igre. Djeca od pete godine vole pokazivati vlastite genitalije i isto tako žele vidjeti genitalije druge djece. Na to ih motivira znatiželja i želja za znanjem.

Spolnost djece mnogo je šira nego kod prosječne odrasle osobe i može se promatrati kao jedan vid razvoja senzualnosti, što je dio biološkog, psihološkog i društvenog razvoja.

Između jedanaeste i trinaeste godine interesi predadolescenata pomiču se kako se oni počinju više usredotočivati na detaljno učenje o tijelu i spolnim organima, posebno suprotnog spola.

Tijekom puberteta se društveni identitet nadopunjuje traženjem psihološkog identiteta. Adolescenti razmišljaju o svojim osobnim kvalitetama i značaju te razmatraju koje je njihovo mjesto u svijetu. Stvaranje identiteta usko je povezano sa slikom o samome sebi. U razdoblju puberteta mladi prolaze kroz moralni razvoj i povećavaju svoje intelektualne kapacitete. Tijekom puberteta spolni se razvoj ubrzava. Percepcije i motivi povezani sa spolnošću dobivaju društvenu dimenziju: s drugim ljudima i kroz njih. Istovremeno se odvija proces spolnog sazrijevanja. Između dječaka i djevojčica razlike postaju naglašenije. U ranim fazama puberteta važna su istospolna prijateljstva kao prilika da se s nekim razgovara, a počinju se inicirati i kontakti sa suprotnim spolom.

Tijekom puberteta dolazi do nepodudarnosti između tjelesnog razvoja i psihološkog statusa. U ovoj fazi života mladi prolaze razdoblje dubokog promišljanja.

Postupno uče razmišljati o stvarima koje nisu vidljive i o događajima koje nisu osobno iskusili.

Između dvanaeste i dvadesete godine mladi postupno razvijaju spolnu orijentaciju, te u isto vrijeme stvaraju i utvrđuju spolne preferencije.⁶³

Nakon kratkog pregleda razvojnih faza na kojima se temelji matrica spolnog odgoja, upoznati ćemo se sa principima i ciljevima holističkog spolnog odgoja, te sa oznakama triju različitih programa spolnog odgoja.

Tablica 1. Standardi spolnog odgoja donose pregled razvojnih faza na kojima se temelji matrica spolnog odgoja.⁶⁴

PRVA FAZA: 0 – 3 GODINE ŽIVOTA (OTKRIVANJE I ISTRAŽIVANJE)	
Djeca 0 – 1 godina (otkrivanje)	Razvoj spolnosti djece počinje od rođenja; novorođenčad se potpuno usredotočuje na svoje osjete; milovanje i maženje bebe postavlja temelje za njezin zdrav društven i emocionalan razvoj; bebe otkrivaju vlastita tijela često dirajući genitalije (više slučajno nego namjerno)
Djeca 2 -3 godine (znatizeljni, istražuju vlastito tijelo)	Djeca postaju svjesna sebe i svojih tijela; razvija se rodni identitet (uče da su dječaci ili djevojčice); često istražuju svoje tijelo i genitalije te ih pokazuju drugim osobama; djeca se počinju namjerno dirati po genitalijama, jer se od toga dobro osjećaju; još uvijek imaju veliku potrebu za tjelesnim dodirom; djeca počinu usvajati društvene norme
DRUGA FAZA: 4 – 6 GODINA (UČENJE PRAVILA, IGRANJE I POČETAK USPOSTAVLJANJA PRIJATELJSTAVA)	
Djeca imaju više kontakata sa većim skupinama ljudi; uče da odrasli ne odobravaju kad se ona razgolite u javnosti i diraju sebe ili nekog drugog (sve manje će hodati goli i dirati svoje genitalije); istraživanje svojeg tijela i tijela drugih sve više se odvija u kontekstu igranja (seksualne igre); djeca se igraju 'mame i tate'; uočavaju da proste riječi uzokuju reakciju ljudi oko njih i to ih zabavlja; postaju zainteresirana za reprodukciju; djeca znaju da su dječaci ili djevojčice i da će to uvijek biti; uspostavljaju prijateljstva sa drugom djecom; često povezuju prijateljstvo i sviđanje sa zaljubljenošću	

⁶³ Usp. FEDERAL CENTRE FOR HEALTH EDUCATION (BzGA), *Standardi spolnog odgoja u Europi. Okvir za kreatorne političkih odluka, obrazovne i zdravstvene institucije i stručnjake*, WHO Regional Office for Europe and BzGA, Köln, 2010., str. 25. – 26.

⁶⁴ FEDERAL CENTRE FOR HEALTH EDUCATION (BzGA), *Standardi spolnog odgoja u Europi. Okvir za kreatorne političkih odluka, obrazovne i zdravstvene institucije i stručnjake*, WHO Regional Office for Europe and BzGA, Köln, 2010., str. 26. – 28.

**TREĆA FAZA: 7 – 9 GODINA
(SRAMEŽLJIVOST I PRVA LJUBAV)**

Djeca se mogu osjećati neugodno ako su goli u prisutnosti drugih ljudi; postavljaju manje pitanja o seksu, jer uočavaju da je to opterećena tema o kojoj nije primjereno govoriti u javnosti; djeca mnogo maštaju te mogu maštati da su zaljubljena u osobu istoga spola; stvaraju se skupine dječaka i djevojčica, a svi se međusobno 'propituju'; dječaci misle da su djevojčice glupe, dok one za njih smatraju da su nasilni; djeca žele pokazati da poznaju svijet odraslih, te tako često koriste jezik spolnosti; u ovoj dobi se doživljavaju prvi osjećaji zaljubljenosti.

**ČETVRTA FAZA: 10 – 15 GODINA
(PRETPUBERTET I PUBERTET)**

10 – 11 godina (pretpubertet)

U ovom razdoblju započinje pubertet te počinju djelovati spolni hormoni; djevojčice uobičajeno stupaju u pubertet dvije godine ranije od dječaka što se očituje kroz vidljive tjelesne promjene; od desete godine zanimaju se za spolnost odraslih i sve više maštaju o spolnosti; mladi počinju izlaziti jedni s drugima i počinju s opreznim ljubavnim pokušajima

12 – 15 godina (pubertet)

Do ove dobi većina dječaka ulazi u pubertet; njihovi testisi i penisi počinju rasti, baš kao i dlake ispod pazuha i stidne dlačice; djevojčice dobivaju mjesečnicu oko dvanaeste godine što je znak spolne zrelosti; masturbacija može počasti češća (više kod dječaka); adolescenti se često osjećaju neugodno i posramljeno s obzirom na vlastito tijelo; izgrađuju sliku o svojoj spolnosti – vide same sebe kao nekoga tko može imati spolni odnos i zato im je važno da budu privlačni; vrlo su osjetljivi na mišljenje svojih vršnjaka i iste doživljavaju spolno privlačnima; otkrivaju svoju spolnu orijentaciju; prvi put se stvarno zaljubljuju; stječu prva iskustva

**PETA FAZA: 16 – 18 GODINA
(NA PRAGU ODRASLOSTI)**

Mladi postaju neovisniji i imaju manje bliske odnose sa odraslima; jasnije znaju jesu li heteroseksualni ili homoseksualni; eksperimentiraju sa odnosima; mladi stječu spolno iskustvo; spolni odnos se odvija na sljedeći način: ljubljenje, diranje i milovanje preko odjeće, milovanje na golo, heteroseksualni spolni odnos, oralni sex i analni sex; mladi stječu više iskustva o tome kako stupati u interakciju sa suprotnim spolom – dogovaranje, komuniciranje, artikuliranje želja i granica

2.3.3. Holistički spolni odgoj

Standardi spolnog odgoja zalažu se za uvođenje holističkog spolnog odgoja, koji se zasniva na sljedećim principima:⁶⁵

- spolni odgoj primjeren je dobi u pogledu razvoja mlade osobe;
- on je kulturalno, društveno i rodno osjetljiv;
- podudara se sa realitetom života mladih;
- temelji se na pristupu spolnih i reproduktivnih ljudskih prava;
- temelji se na holističkom poimanju koje podrazumijeva i zdravlje;
- ima čvrste temelje u rodnoj ravnopravnosti, samoodređnju i prihvaćanju raznolikosti;
- spolni odgoj počinje od rođenja;
- treba se shvatiti kao doprinos pravednom i suosjećajnom društvu jačanjem pojedinaca i zajednica;
- spolni odgoj temelji se na znanstveno točnim informacijama.

Cilj spolnog odgoja je postizanje sljedećih rezultata:⁶⁶

- pridonijeti društvenoj klimi koja je tolerantna, otvorena i puna poštovanja za spolnost, različite stilove života, stavove i vrijednosti;
- poštivati spolnu različitost i rodne razlike te biti svjestan spolnog identiteta i rodnih uloga;
- osnažiti ljude za informirane odabire utemeljene na razumijevanju samog sebe i partnera te na odgovornom djelovanju i prema sebi i prema partneru;
- biti svjestan ljudskog tijela i imati znanje o njemu, o njegovom razvoju i funkcijama posebno iz aspekta spolnosti;
- biti u stanju izgraditi se kao spolno biće u smislu da se uči izražavati osjećaje i potrebe, iskusiti spolnost na ugodan način i razviti svoje vlastite rodne uloge i spolni identitet;
- steći primjerene informacije o tjelesnim, kognitivnim, socijalnim, emocionalnim i kulturalnim vidovima spolnosti, o kontracepciji, prevenciji spolno prenosivih bolesti i HIV – a te o spolnoj prisli;

⁶⁵ FEDERAL CENTRE FOR HEALTH EDUCATION (BzGA), *Standardi spolnog odgoja u Europi. Okvir za kreatora političkih odluka, obrazovne i zdravstvene institucije i stručnjake*, WHO Regional Office for Europe and BzGA, Köln, 2010., str. 29.

⁶⁶ FEDERAL CENTRE FOR HEALTH EDUCATION (BzGA), *Isto*, str. 29.

- imati neophodne životne vještine za suočavanje sa svim aspektima spolnosti i odnosa;
- imati informacije o pružanju i dostupnosti savjetovanja i medicinskih usluga, posebno u slučajevima problema i pitanja vezanih uz spolnost;
- razmišljati o spolnosti i različitim normama i vrijednostima iz kuta ljudskih prava da bi se razvijali kritički stavovi pojedinca;
- moći izgraditi spolne odnose u kojima vlada međusobno razumijevanje i poštivanje međusobnih potreba i granica te imati ravnopravne odnose (ovo pridonosi prevenciji spolnog zlostavljanja i nasilja);
- biti sposoban komunicirati o spolnosti, emocijama i odnosima te za to imati potreban jezik.

2.3.4. Sedam obilježja spolnog odgoja

Iz prethodno navedenog proizlazi da holistički spolni odgoj pokriva širok raspon pitanja vezanih za tjelesne, emocionalne, društvene i kulturalne aspekte.

Holističko razumijevanje spolnog odgoja zahtijeva pažljiv izbor različitih metoda koje će odgovarati različitim tipovima učenika i različitim oblicima percepcije.

Važno je da spolni odgoj poštuje granice i privatnost učenika, jer oni se uvijek moraju osjećati sigurno. Učenici se potiču da budu otvoreni, ali osobna iskustva ne trebaju dijeliti jer ih ista mogu učiniti ranjivima. Osjećaju sigurnosti učenika doprinosi i rodna osjetljivost na kojoj je spolni odgoj utemeljen.

Spolni odgoj bi stoga trebao imati sljedeća obilježja:

- 1) Mladi trebaju sustavno sudjelovati u spolnom odgoju. Oni imaju aktivnu ulogu u organiziranju, predavanju i procjenjivanju spolnog odgoja. Na taj način se spolni odgoj orijentira prema potrebama.
- 2) Spolni odgoj se treba predavati na interaktivan način. Učenike treba poštivati kao partnere u spolnom odgoju i u obzir treba uzeti njihova iskustva. Njihove potrebe su najvažnije u odabiru tema koje će spolni odgoj obrađivati. U predavanju spolnog odgoja treba se koristiti jezik primjeren djeci i mladima, kako bi oni stekli primjerenu terminologiju. Učitelj treba više djelovati kao moderator koji će potaknuti raspravu među učenicima, a na taj način oni mogu odrediti svoje stavove. U predavanju treba koristiti različite metode koje će pokriti različite oblike učenja.

- 3) Spolni odgoj se treba predavati na kontinuiran način. To se temelji na shvaćanju da je razvoj spolnosti doživotan proces. Spolni odgoj nije jednokratni događaj, nego projekt koji se temelji u procesu kao odgovoru na promjene u životnim situacijama učenika. S time je povezana i primjerena dob – teme se ponavljaju, a vezane informacije se predaju u skladu s dobi i razvojnim stupnjem učenika.
- 4) Spolni odgoj se treba nadopunjavati višesektorskom postavljenošću. U školi treba biti povezan sa drugim sektorima uspostavljanjem suradnje s drugim partnerima u školi i izvan nje (npr. sa zdravstvenim službama). Također, spolni odgoj se treba predavati na međukurikularan i interdisciplinarni način.
- 5) Spolni odgoj treba biti orijentiran prema kontekstu i treba poklanjati pažnju potrebama učenika. Učenici se razlikuju po svojoj društvenoj i kulturalnoj pozadini. Dob, rod, društvena pozadina, spolna orijentacija, razvojna faza i individualni kapacitet učenika od velike su važnosti.
- 6) Spolni odgoj treba uspostavljati čvrstu suradnju s roditeljima i zajednicom da bi izgradio okruženje koje ga podržava. Roditelji trebaju biti uključeni u spolni odgoj u školi, dobivati informacije o tome kada će se on odvijati, te izraziti svoje želje i rezerve. U tom smislu se škola i roditelji međusobno podupiru u procesu kontinuiranog spolnog odgoja. Suradnja sa drugim interesnim skupinama također je vrlo korisna.
- 7) Spolni odgoj se treba zasnivati na rodnoj osjetljivosti da bi se na primjeren način obradile određene rodne potrebe (npr. rodno utemeljenje razlike u načinu učenja odražava se u odabiru primjerenih metoda). Jedan od načina ostvarenja je privremeno razdvajanje po rodu i angažiranje ekipe učitelja koji čine muškarac i žena.⁶⁷

2.3.5. Programi spolnog odgoja

Programi spolnog odgoja mogu se temeljno podijeliti u tri kategorije:

- (tip 1) programi koji se primarno ili jedino usredotočuju na suzdržavanje od spolnog odnosa prije braka (*'kako reći ne'*, *'samo apstinencija'*)

⁶⁷ Usp. FEDERAL CENTRE FOR HEALTH EDUCATION (BzGA), *Standardi spolnog odgoja u Europi. Okvir za kreatora političkih odluka, obrazovne i zdravstvene institucije i stručnjake*, WHO Regional Office for Europe and BzGA, Köln, 2010., str. 31. – 32.

- (tip 2) programi koji suzdržavanje sadržavaju kao mogućnost, ali istovremeno posvećuju pažnju sprečavanju začeća i provođenju sigurnog seksa (*‘sveobuhvatni spolni odgoj’*)

- (tip 3) programi koji sadržavaju elemente drugog tipa, ali ih postavljaju u širu perspektivu osobnog i spolnog rasta i razvoja (*‘holistički spolni odgoj’*)

Programi prvog tipa je u prošlom desetljeću u SAD – u promicala republikanska administracija. Oni su u određenoj mjeri utjecali na smjerove razvoja u drugim zemljama, posebno u zemljama u razvoju i istočnoeuropskim zemljama.

Programi drugog tipa su nastajali kao reakcija na pristup *‘samo apstinencija’*. Istraživanja su pokazala da programi *‘samo apstinencija’* nemaju pozitivnih učinaka na seksualno ponašanje ili na rizik od adolescentskih trudnoća, za razliku od *‘sveobuhvatnog spolnog odgoja’*.

U SAD – u postoje jedino programi prva dva tipa. Programi trećeg tipa dolaze iz filozofije koja se razlikuje od one u prva dva tipa, a prevladavaju u Zapadnoj Europi.

Pri procjeni prvog i drugog tipa kurikuluma spolnog odgoja, pojavljuju se pitanja *“Odgada li program dob stupanja u prvi odnos?”* i *“Smanjuje li program učestalost spolnih odnosa”*.⁶⁸

U nastavku ćemo uočiti kako će se ta pitanja nametnuti i u kontekstu trećeg tipa programa spolnog odgoja, koji se temelji na holističkom pristupu, a koji je prisilno uveden i proveden u nastavnim planovima Republike Hrvatske.

⁶⁸ Usp. FEDERAL CENTRE FOR HEALTH EDUCATION (BzGA), *Standardi spolnog odgoja u Europi. Okvir za kreatore političkih odluka, obrazovne i zdravstvene institucije i stručnjake*, WHO Regional Office for Europe and BzGA, Köln, 2010., str. 17.

3. ZDRAVSTVENI (SPOLNI) (PRE) ODGOJ U REPUBLICI HRVATSKOJ

Prvi udžbenik seksualnog odgoja u Hrvatskoj tiskan je 1965. godine, a objavio ga je seksualni terapeut, Marijan Košiček pod nazivom *Seksualni odgoj*.⁶⁹ Godine 1973. tiskan je i priručnik za nastavnike *Spolni odgoj. Priručnik za nastavnike*.⁷⁰

Tadašnji pokušaji da se seksualni odgoj uvede u škole nisu uspjeli. Diskusije o spolnom odgoju u osnovnim i srednjim školama ponovno su započele početkom 21. stoljeća.

Razvila se žestoka polemika između dva glavna pristupa: “*liberalnog*” koji se oslanja na seksološka istraživanja i načela, i “*konzervativnog*” koji se oslanja na religiozne vrijednosti.⁷¹

3.1. Uvođenje zdravstvenog odgoja

Povjerenstvo za prosudbu svih programa o spolnom odgoju koji se provodi u osnovnim i srednjim školama osnovano je 2005. godine, kako bi analiziralo postojeće nastavne sadržaje u redovitoj nastavi osnovnih i srednjih škola sa pedagoško - psihološkog, odgojno - obrazovnog, zdravstveno - reproduktivnog, etičkog i zakonodavnog aspekta.

Utvrđilo se da su od ranije prihvaćeni programi koji se u nekim školama fakultativno provode, manjkavi i kvalitativno nezadovoljavajući. Zbog toga je povjerenstvo predložilo da o spolnom odgoju učenici uče u okviru jedinstvenog programa zdravstvenog odgoja i obrazovanja, te je predložilo da Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa raspiše natječaj za spomenute programe. Natječaj za izradu programa raspisalo je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske 13. veljače 2006. godine. U siječnju 2006. imenovano je *Povjerenstvo za zdravstveni odgoj i obrazovanje* koje je utvrdilo uvjete natječaja, koji je bio raspisan za tri vrste eksperimentalnih programa: za učenike od 5. do 8. razreda osnovne škole, kao i za učenike četverogodišnjih i trogodišnjih srednjih škola.

Prijavljeni programi u svakom razredu su trebali obrađivati teme poput očuvanje zdravlja i kvaliteta života, ljudska spolnost, prevencija ovisnosti, kultura društvene komunikacije i prevencija nasilničkog ponašanja.

⁶⁹ M. KOŠIČEK, *Seksualni odgoj*, Epoha, Zagreb, 1965.

⁷⁰ M.KOŠIČEK, *Spolni odgoj. Priručnik za nastavnike*, Školska knjiga, Zagreb, 1973.

⁷¹ K. MRNJAUS, Vrednovanje programa spolnog odgoja sa pedagoškog stajališta, u: *Riječki teološki časopis* 22 (2014.) 2., str. 313.

Na natječaj je pristiglo 24 programa od 13 ponuditelja; 11 prijedloga za osnovnu školu, 8 prijedloga za četverogodišnje škole i 5 prijedloga za trogodišnje srednje škole.

Povjerenstvo je za osnovne škole najboljim programom ocijenilo program udruge *Glas roditelja za djecu* (GROZD), a za četverogodišnje i trogodišnje škole programe udruga GROZD i *Foruma za slobodu odgoja*.

Svaki od ponuđenih programa se trebao od školske godine 2007./2008. provoditi eksperimentalno po dvanaest sati godišnje u sklopu sata razredne zajednice u desetak škola, uz obaveznu suglasnost roditelja. Nakon eksperimentalne primjene trebali su se izraditi redoviti programi.⁷² Trebala je uslijediti edukacija nastavnika i zatim uvođenje programa, ali je postupak obustavljen radi prosvjeda nekih građanskih udruga.

Udruga GROZD je zatražila od ministarstva da ne zaustavlja uvođenje zdravstvenog odgoja u škole, već da dozvoli pravo izbora roditeljima kako bi oni roditelji, koji ne bi željeli njihov program, mogli odabrati program građanske udruge *Forum za slobodu odgoja*. Ministarstvo je odbilo prijedlog za uvođenjem prava izbora roditelja i prekinulo daljnji postupak uvođenja programa u škole, iako su sve zainteresirane strane bile složne u tome da je program zdravstvenog odgoja zaista potreban.⁷³

3.2. Kurikulum zdravstvenog odgoja

Zdravstveni odgoj ponovno postaje aktualan 2012. godine. Na tiskovnoj konferenciji 27. kolovoza 2012. godine, tadašnji ministar znanosti, obrazovanja i športa, Željko Jovanović, najavio je uvođenje novog nastavnog kurikula zdravstvenog odgoja u škole.

Tom odlukom isti je službeno uveden 28. rujna 2012. u hrvatske osnovne i srednje škole kao obavezni nastavni plan i program, koji bi se provodio od prvog razreda osnovne škole do kraja srednje škole.

U školskoj godini 2012./2013. sav dostupan materijal za osam godina osnovnog obrazovanja i četiri godine srednjoškolskog obrazovanja, činio je dokument nazvan Kurikulum. Provođen je eksperimentalno radi nedostupnih materijala, udžbenika i

⁷² Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa zatražilo je krajem prošle godine suglasnost Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi za najbolje ocijenjeni eksperimentalni program zdravstvenog odgoja i obrazovanja, 29. prosinca 2006.

⁷³ K. MRNJAUS, Vrednovanje programa spolnog odgoja sa pedagoškog stajališta, u: *Riječki teološki časopis* 22 (2014.) 2., str. 313

priručnika, kako je najavila *Agencija za odgoj i obrazovanje* na predstavljanju programa u Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa.

Zdravstveni odgoj nije zamišljen kao zasebni predmet u školama. Njegov program bi trebao biti uklopljen u satove razrednika, biologije, tjelesne i zdravstvene kulture, školske projekte i druge aktivnosti.

Nastavni kurikulum je podijeljen na četiri modula: živjeti zdravo, prevencija ovisnosti, prevencija nasilničkog ponašanja i spolno/rodna ravnopravnost.

Modul *Živjeti zdravo* u kojem će djeca učiti o pravilnoj prehrani, osobnoj higijeni, tjelesnoj aktivnosti i mentalnom zdravlju najviše je zastupljen u razrednoj nastavi, ali se njegovi sadržaji protežu i u svim ostalim razredima do četvrtog razreda srednje škole. Sadržajima koje obuhvaća ovaj modul, djeci se želi ukazati na važnost zdrave prehrane i stjecanje pozitivnih navika osobne higijene. Budući da je kod mladih u Hrvatskoj i svijetu očit porast prekomjerne tjelesne mase i pretilosti, nužno je edukacijom djelovati preventivno kroz sve razine odgoja i obrazovanja djece i mladih

Prevencija ovisnosti je, kao i *prevencija nasilničkog ponašanja*, zastupljena kroz sve dobne skupine školske djece i mladih. Osobita pozornost posvećuje se i nekim novijim pojavama kao što su nasilje korištenjem informacijsko - komunikacijskih tehnologija, kockanje i kladenje adolescenata. Slijede problemi koji su sve više prisutni s tragičnim posljedicama u prometu, a odnose se na prebrzu vožnju, vožnju pod utjecajem alkohola, droga itd.

Spolno/rodna ravnopravnost i odgovorno spolno ponašanje je modul kojim se učenicima žele dati znanstveno utemeljene informacije, ali i uvidi u različita promišljanja te raznorodne vrijednosne perspektive.⁷⁴

Odluka *Ministarstva znanosti obrazovanja i sporta* (MZOS) o uvođenju nastavnog kurikulum zdravstvenog odgoja žestoko je kritizirana od strane javnosti, Crkve, Islamske zajednice u Hrvatskoj, Hrvatskog Helsinškog odbora i nekih građanskih udruga.

Posebno problematičnim se smatra činjenica da je program izrađen i objavljen mjesec dana nakon što je uveden i nakon što su sve škole donijele plan i program rada škole, što nije postojalo neutralno stručno ocjenjivanje programa niti javna rasprava o sadržaju programa, te se često navodi da rodna ideologija koja se promovira kroz program uništava spolni identitet djece u adolescenciji.

⁷⁴ Odluka o uvođenju, praćenju i vrednovanju provedbe Kurikuluma zdravstvenog odgoja u osnovnim i srednjim školama, u: *Narodne novine* 17/13.

Glavna zamjerka kritičara je obveznost jednog modela zdravstvenog odgoja, bez mogućnosti izbora nekog drugog, sličnog ili prikladnijeg programa od strane roditelja ili mogućnosti njegova ne pohađanja.⁷⁵

Dodatni problem je bilo prerano nametanje navedene problematike djeci, u njihovoj gotovo dječjoj dobi, što je značilo prerano upućivanje u svijet spolnosti.

Suprotno navedenom, ravnatelj *Agencije za odgoj i obrazovanje*, Vinko Filipović, istaknuo je da djeca prema Ustavnom sudu Republike Hrvatske imaju pravo na informaciju, te da Zdravstveni odgoj nije osmišljen radi roditelja koji se pojavljuju na tribinama vezanim uz tu temu. Očito je da oni sa svojom djecom razgovaraju.

Zdravstveni odgoj je uveden upravo iz razloga što 27% djevojaka i 53% mladića nikada sa majkom ne razgovara o navedenim temama; te radi 76% djevojaka i 57% mladića koji o tome ne razgovaraju sa svojim ocem.⁷⁶

3.3. Ukidanje zdravstvenog odgoja

Unatoč navedenom, polemike oko Zdravstvenog odgoja završile su već slijedeće godine. Na sjednici održanoj 22. svibnja 2013. godine, Ustavni sud Republike Hrvatske je donio odluku o ukidanju Kurikuluma zdravstvenog odgoja, na zahtjev udruga GROZD i REFORMA.

Ustavni sud je odluku obrazložio sa dvije očite činjenice: država nije na uravnotežen način uskladila sadržaje zdravstvenog odgoja s ustavnim pravom i slobodom roditelja u odgoju djece, te se proces uređivanja i implantacije nije događao u skladu sa demokratskim načelima koje je država dužna poštovati i provoditi.⁷⁷

Ipak, Zdravstveni odgoj će se ponovno uvesti u osnovne i srednje škole početkom nove, naredne školske godine.

Nastavit će se provoditi sve do danas u eksperimentalnom obliku sa svim pripadajućim spornim elementima, ali i sa jednom promjenom.

Sa navedenom problematikom koja je duboko podijelila hrvatski obrazovni sustav i njegove sudionike, a najviše roditelje, danas se suočava novi ministar obrazovanja, znanosti i športa, Vedran Mornar.

⁷⁵ K. MRNJAUS, Vrednovanje programa spolnog odgoja sa pedagoškog stajališta, u: *Riječki teološki časopis* 22 (2014.) 2., str. 317. – 318.

⁷⁶ Usp. https://www.youtube.com/watch?v=K_8_bFO4Q_M, Tribina o zdravstvenom odgoju u Splitu (2. dio), (stranica konzultirana: 14. 08. 2015.)

⁷⁷ *Odluka Ustavnog Suda Republike Hrvatske*, u: *Narodne novine* 63/13.

Udruge GROZD i Vigilare, pozvale su u lipnju ove godine građane, a prvenstveno roditelje, da se odazovu njihovoj inicijativi kojom se od ministra Vedrana Mornara i MZOS – a traži ukidanje nestručnog i protuzakonitog koncepta zdravstvenog odgoja koji se još uvijek provodi u hrvatskim školama, te da se djeci i roditeljima omogući izbor programa zdravstvenog odgoja.

Građani također zahtijevaju da Ministarstvo odredi i ujednači kriterije prema kojima pojedine organizacije, inicijative, civilne udruge ili pojedinci mogu provoditi svoje programe, projekte i predavanja u školama i dječjim vrtićima te provoditi edukaciju nastavnika.

Kao objašnjenje navode analizu spornog četvrtog modula programa Zdravstvenog odgoja, ciljeve i osobe koje stoje iz njega, ističući kako se u Hrvatskoj najmanje pedeset civilnih udruga i organizacija lijevo-liberalnog svjetonazora aktivno bavi edukacijom djece i mladih. Neke od njih su: Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje (CESI), Domine, Budi aktivna. Budi emancipiran (B. a. B. e.), Korak po korak, Lezbijska organizacija Rijeka (LORI).⁷⁸

⁷⁸ Usp.<http://zdravstveniodgoj.com/news/grozd-ministru-mornaru-dokinite-konacno-nestrucan-i-protuzakonit-zdravstveni-odgoj-u-skolama>, (stranica konzultirana: 14. 08. 2015.)

4. PRIJEDLOZI ZA POKRETANJE POSTUPKA ZA OCJENU USTAVNOSTI

22. svibnja 2013., Ustavni sud ukinuo je Odluku o uvođenju, praćenju i vrednovanju provedbe Kurikuluma zdravstvenog odgoja u osnovnim i srednjim školama ministra Jovanovića, prihvaćajući prijedloge za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti s Ustavom i zakonom. Prijedloge je podnijelo nekoliko zainteresiranih udruga, te odvjetnik Dario Čehić iz Poreča.

4.1. Tri prijedloga za pokretanje postupka za ocjenu ustavnosti

Budući da je ministar Jovanović samo tjedan dana nakon odluke Ustavnog suda, točnije 31. svibnja 2013. ponovno donio Odluku o uvođenju Zdravstvenoga odgoja praktički jednakoga sadržaja i opet bez javne rasprave, odvjetnik Dario Čehić podnio je Ustavnom sudu još jedan prijedlog za ocjenom ustavnosti 1. kolovoza. Kao zastupnik 600 roditelja iz cijele Hrvatske, porečki odvjetnik podnosi Ustavnom sudu 9. studenog također i svoj treći prijedlog za ocjenom ustavnosti. Ovaj put predmet je bila ministrova Odluka o donošenju nastavnog plana i programa zdravstvenog odgoja u osnovnim i srednjim školama od 20. kolovoza 2013.

Kod sva tri prijedloga za ocjenom ustavnosti pozivalo se na kršenje: članka 40. i 63. *Ustava Republike Hrvatske*⁷⁹ koji jamče slobodu savjesti i vjeroispovjedi te pravo i slobodu roditelja da samostalno odlučuju o odgoju djece, *Opće deklaracije o ljudskim pravima*⁸⁰, usvojene na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda u New Yorku 10. prosinca 1948. godine, *Međunarodnog pakta o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima*⁸¹, usvojenog na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda u New Yorku 16. prosinca 1966. godine, odredbe *Europske konvencije o pravima djeteta*⁸² koja nalaže da država mora poštovati pravo roditelja da osiguraju odgoj i poučavanje u skladu sa svojim vjerskim i filozofskim uvjerenjima, *ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture*⁸³, te odredbe *Obiteljskog zakona*⁸⁴ prema kojima odgoj djeteta mora biti u skladu s njegovom dobi i zrelosti, te s pravom djeteta na slobodu savjesti, vjerskog i drugog uvjerenja.

⁷⁹ *Ustav Republike Hrvatske*, u: *Narodne novine* 76/10.

⁸⁰ *Odluka o objavi opće deklaracije o ljudskim pravima*, u: *Narodne novine* 12/09.

⁸¹ *Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima*, u: *Službeni list SFRJ* 7/71.

⁸² *Konvencija o pravima djeteta*, u: *Službeni list SFRJ* 15/90.

⁸³ *Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture*, u: *Narodne novine* 2/97.

⁸⁴ *Obiteljski zakon*, u: *Narodne novine* 16/3.

Također se poziva na teške povrede zakonom propisane procedure pri uvođenju Zdravstvenog odgoja, odnosno *Zakona o procjeni učinaka propisa*⁸⁵ i *Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*⁸⁶, i to zbog neprovođenja ili nezakonitog provođenja javne rasprave te zaobilaženja Nacionalnog vijeća za odgoj i obrazovanje kao stručnog i strateškog tijela koje prati kvalitetu sustava predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj i zaobilaženja odnosno izvlašćivanja Vijeća roditelja iz procedure.

Iz sva tri prijedloga za ocjenom ustavnosti je jasno kako je najjači temelj za odbacivanje ministrove odluke o uvođenju Zdravstvenog odgoja u obliku i sadržaju kakav se trenutno provodi u školama Republike Hrvatske grubo kršenje prava roditelja i učenika na odgoj u skladu s njihovim vjerskim i filozofskim uvjerenjima, te time i prava na slobodu vjeroispovjedi koje je zaštićeno brojnim međunarodnim ugovorima i konvencijama, kao i Ustavom RH, i spada u temeljna ljudska prava.

Ova prava u Republici Hrvatskoj dodatno su zaštićena ugovorima sa Svetom Stolicom. Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture međunarodni je ugovor ratificiran u Hrvatskom saboru, te on prema članku 140. *Ustava* RH predstavlja dio unutarnjeg pravnog poretka RH sa pravnom snagom iznad zakona. Tim ugovorom štiti se pravo roditelja na odgoj djece a država se obvezuje da će se u sklopu odgojno-obrazovnog sustava u javnim predškolskim ustanovama i školama, uključujući i visoka učilišta, uzimati u obzir vrijednosti kršćanske etike.⁸⁷

4.2. Prvi prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu ustavnosti

Postupak za ocjenu suglasnosti Ustavni sud je pokrenuo na zahtjev predlagatelja udruge GROZD - Glas roditelja za djecu i udruge REFORMA - Udruga za promicanje etike, morala, obiteljskih vrijednosti i ljudskih prava. Navedeni su podnijeli ovaj Prijedlog za pokretanje postupka ocjene Odluke o uvođenju Kurikuluma i samog Kurikuluma Zdravstvenog odgoja, smatrajući da je ona suprotna Ustavu Republike Hrvatske, njezinim zakonima, međunarodnim ugovorima, europskoj pravnoj stečevini i općenito javnom poretku Republike Hrvatske.⁸⁸

⁸⁵ *Zakon o procjeni učinaka propisa*, u: *Narodne novine* 90/11.

⁸⁶ *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*, u: *Narodne novine* 87/08.

⁸⁷ <http://zdravstveniodgoj.com/news/jovanovicev-zo-treci-puta-pred-ustavnim-sudom> (stranica konzultirana: 16. 08. 2015.)

⁸⁸ *Prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti s Ustavom i Zakonom*, str. 2.

4.2.1. Odluka o uvođenju Kurikuluma - 'ostali propis'

Podnositelji su ukazali na odredbu članka 129. Ustava Republike Hrvatske u kojoj stoji da Ustavni sud u okviru svoje nadležnosti, odlučuje o suglasnosti drugih propisa sa Ustavom i zakonom.

Pod „*drugim propisom*“ Ustav podrazumijeva općenormativni akt obvezujućeg karaktera donesen od strane tijela državne vlasti i drugih pravnih osoba sa javnim ovlastima, koji unutar javnih ovlasti uređuju odnose na općenit način.

Odluka o uvođenju Kurikuluma djeluje prema svim učenicima, roditeljima, nastavnicima u osnovnim školama i srednjoškolskim profesorima, te prema drugim subjektima koji su povezani sa odgojem i obrazovanjem djece. Također, ne regulira određeni konkretan slučaj, već se općenito odnosi na osnovno i srednjoškolsko obrazovanje u Republici Hrvatskoj. Iz navedenoga uviđamo kako Odluka o uvođenju Kurikuluma udovoljava kriterijima, da bi se mogla nazvati „ostalim propisom“.

Udruge GROZD i FORUM dalje su istaknule kako Odluka o uvođenju Kurikuluma neposredno djeluje u sustavu Obrazovanja Republike Hrvatske i utječe na sustav obrazovanja u osnovnim i srednjim školama.

Također, hrvatski zakoni moraju biti u suglasnosti s Ustavom, a drugi propisi sa Ustavom i zakonom. U ustavnosudskom postupku ocjene zakonitosti i ustavnosti takvom „ostalog propisa“ ispituje se je li on donesen od strane ovlaštenog donositelja; je li navedeni imao zakonsko ovlaštenje za njegovo donošenje, te je li propis po svom sadržaju i učincima u granicama određenim zakonom. Na navedeni način je trebalo ocijeniti Odluku o uvođenju Kurikuluma. Prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu ustavnosti i zakonitosti bio je jedini pravni put kojim se moglo potaknuti preispitivanje ustavnosti i zakonitosti Odluke o uvođenju Kurikuluma. Njegov značaj je bio nesumnjiv za sustav obrazovanja i cjelokupni javni poredak Republike Hrvatske, te je nužno morao biti podvrgnut ustavnosudskom ispitivanju.⁸⁹

4.2.2. Mjerodavne odredbe

Možemo navesti i neke odredbe Ustava i Zakona Republike Hrvatske, koje su povrijeđene donošenjem Odluke o uvođenju Kurikuluma, ali i mjerodavne za ocjenu istoga.

⁸⁹ Prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti s Ustavom i Zakonom str. 3. - 5.

4.2.2.1. Ustavne odredbe

„U Republici Hrvatskoj zakoni moraju biti u suglasnosti s Ustavom, a ostali propisi i s Ustavom i sa zakonom.“ (čl. 5, st. 1)

„Jamči se sloboda savjesti i vjeroispovijedi i slobodno javno očitovanje vjere ili drugog uvjerenja.“ (čl. 40.)

„Roditelji su dužni odgajati, uzdržavati i školovati djecu te imaju pravo i slobodu da samostalno odlučuju o odgoju djece.“ (čl. 64.)

„Međunarodni ugovori koji su sklopljeni i potvrđeni u skladu s Ustavom i objavljeni, a koji su na snazi, čine dio unutarnjega pravnog poretka Republike Hrvatske, a po pravnoj su snazi iznad zakona. Njihove se odredbe mogu mijenjati ili ukidati samo uz uvjete i na način koji su u njima utvrđeni, ili suglasno općim pravilima međunarodnog prava.“ (čl. 141.)⁹⁰

4.2.2.2. Međunarodni ugovori

Opća deklaracija o ljudskim pravima ističe: „Roditelji imaju pravo prvenstva u izboru obrazovanja za svoju djecu.“ (čl. 26. st. 3.)⁹¹

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima traži da: „Države stranke ovog pakta obvezuju se da će poštivati slobodu roditelja...da svojoj djeci osiguraju vjerski i moralni odgoj u skladu sa svojim osobnim uvjerenjima.“ (čl. 18. st. 4.)⁹²

Konvencija o pravima djeteta zahtijeva: „Pravo djeteta na slobodu misli, savjesti i vjere.“ (čl. 14.)⁹³

Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture od 19. 12. 1996. podrazumijeva : „Republika Hrvatska, u svjetlu načela o vjerskoj slobodi, poštuje temeljno pravo roditelja na vjerski odgoj djece te se obvezuje da će, u sklopu školskog plana i programa i u skladu s voljom roditelja ili skrbnika, jamčiti nastavu katoličkog vjeronauka u svim javnim osnovnim i srednjim školama i u predškolskim ustanovama, kao obveznog predmeta za one koji ga izaberu, pod istim uvjetima pod kojima se izvodi nastava ostalih obveznih predmeta.“ (čl. 1. 1.)

⁹⁰ Ustav Republike Hrvatske, u: Narodne novine 76/10.

⁹¹ Odluka o objavi opće deklaracije o ljudskim pravima, u: Narodne novine 12/09.

⁹² Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, u: Službeni list SFRJ 7/71.

⁹³ Konvencija o pravima djeteta, u: Službeni list SFRJ 15/90.

„Odgojno obrazovni sustav u javnim predškolskim ustanovama i školama, uključujući i visoka učilišta, uzimat će u obzir vrijednosti kršćanske etike.“ (čl. 1. st. 2.)⁹⁴

U daljnjem ćemo tekstu navesti još par zakonodavnih odredbi.

4.2.2.3. Zakonske odredbe

Iz *Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* izdvajamo: „Vijeće roditelja daje mišljenje o prijedlogu školskog kurikulumuma (...) razmatra pritužbe roditelja u svezi s odgojno - obrazovnim radom, predlaže mjere za unapređenje obrazonog rada (...).“ (čl. 137. st. 4.)⁹⁵

Obiteljski zakon traži da: „Odgoj djeteta mora biti u skladu s njegovom dobi i zrelosti, te s pravom djeteta na slobodu savjesti, vjerskog drugog uvjerenja.“ (čl. 93. st. 2.)⁹⁶

Na osnovi sveg navedenog, u narednom ćemo naslovu razmatrati razloge neustavnosti i nezakonitosti predloženog obrasca spolnog odgoja.

4.2.3. Formalno - pravni razlozi neustavnosti i nezakonitosti

Po sadržaju Kurikuluma, možemo vidjeti da se njegova materija odnosi na osnovnoškolski odgoj i obrazovanje, te srednjoškolsko obrazovanje. Dovedena je u pitanje zakonitost same Odluke o uvođenju Kurikuluma iz razloga što *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* regulira dvije vrste Kurikuluma, a to su nacionalni i školski. Ta specifikacija nije navedena niti u Odluci o uvođenju Kurikuluma, njezinom sadržaju i samom Kurikulumu.

Nacionalni kurikulum je ovlašten donijeti ministar (čl. 26.), a školski kurikulum isključivo škola, putem školskog odbora i to svaka za sebe (čl. 28.).⁹⁷

Potonji traži i sudjelovanje Vijeća roditelja kroz davanje mišljenja, što za navedeni Kurikulum nije bio slučaj. Koji je Kurikulum stupio na snagu, nije moguće saznati iz čitanja akta, jer u njemu nije jasno naznačena pravna osnova donošenja.

⁹⁴ *Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture*, u: *Narodne novine* 2/97.

⁹⁵ *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*, u: *Narodne novine* 87/08.

⁹⁶ *Obiteljski zakon*, u: *Narodne novine* 116/3.

⁹⁷ *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*, u: *Narodne novine* 87/08.

Također je ustavno i zakonski neprihvatljivo da Odluka o uvođenju Kurikuluma i sami Kurikulum zdravstvenog odgoja u osnovnim i srednjim školama, nisu bili objavljeni u Narodnim novinama, koje su službeni list Republike Hrvatske. Činjenica je da je Kurikulum objavljen na mrežnim stranicama Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta. No, ministar znanosti, obrazovanja i sporta nije imao pravni temelj za to ukoliko je riječ o Nacionalnom Kurikulumu. Školski Kurikulum je mogao biti objavljen na navedeni način, ali njega nije ovlašten donijeti ministar, već škola. Time su povrijeđeni članci 26. i 28. *Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*.⁹⁸

4.2.4. Materijalno - pravni razlozi neustavnosti i nezakonitosti

Kurikulum zdravstvenog odgoja je utemeljen na neznanstvenim i nedokazanim tvrdnjama, a zastupa određeni svjetonazor koji se nameće kao jedini znanstveni pogled na predmetnu problematiku. Time predstavlja teško kršenje ljudskih prava propisanih *Ustavom*, te međunarodnim sporazumima.

Također, Kurikulum ima za cilj nametnuti vrijednosne obrasce koje zastupaju autori programa.

U skladu s *Ustavom*, međunarodnim propisima i zakonima republike Hrvatske, roditelji imaju pravo i dužnost odgajati svoju djecu. Također imaju pravo i slobodu da samostalno odluče o odgoju istih. Odlukom o uvođenju Kurikuluma povrijeđeno je temeljno i ustavno pravo roditelja, a već smo naveli kojih se to mjerodavnih odredbi tiče.⁹⁹

Osim navedenih mjerodavnih odredbi i razloga neustavnosti i nezakonitosti koji su išli u prilog ukinuća Zdravstvenog odgoja, u nastavku ćemo se osvrnuti na rodnu ideologiju. Uočiti ćemo da upravo ona predstavlja ideološki temelj spornog 4. modula Zdravstvenog odgoja koji se još uvijek provodi u školama Republike Hrvatske.

⁹⁸ Usp. *Prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti s Ustavom i Zakonom*, str. 15. - 17.

⁹⁹ Usp. *Isto*, str. 18.

5. RODNA IDEOLOGIJA

Gender je pojam za koji većina ljudi nije čula, no unatoč tome, on razara temelje čovjeka i uništava tradicionalnu ulogu muškarca i žene u društvu. Do nedavno je značio *gramatički rod*, tj. izraz kojim se označavalo da je nešto muškog, ženskog ili srednjeg roda. Međutim, ubrzo je poprimio novo značenje i danas označava kulturne elemente koje društvo i povijesna razdoblja pripisuju muškarcima i ženama. U okviru toga, danas se događa dekonstrukcija spola, odnosno reduciranje spola na rod.

Temeljne misli vodilje rodne ideologije dolaze iz marksističke utopije o besklasnom društvu. Filozof Friedrich Engels u djelu, *Podrijetlo obitelji, privatnog vlasništva i države* piše: „Prva klasna suprotnost koja se pojavila u povijesti poklapa se sa pojavom netrpeljivosti između muškarca i žene u braku, a prvo klasno izrabljivanje pojavilo se izrabljivanjem ženskoga roda od muškoga.“¹⁰⁰

Dakle, podložiti ženu u braku označava početak i prauzor svih podjarmljivanja i iskorištavanja u ljudskom životu. Drugim riječima, ljudsko društvo se treba osloboditi podijeljenosti na muškarce i žene, a rodna ideologija upravo preuzima tu marksističku formulu.

Ona prema tome, ima za cilj eliminirati činjenicu da se ljudsko biće dijeli na muški i ženski spol, a uz to tvrdi da su razlike između navedenih samo društvena konstrukcija i plod utjecaja određenog vremena i kulture.

Rodna revolucija oduzima slobodu onima koji su njome pogođeni, oslabljuje obitelji, ugrožava mladež, razara moralni temelj društva, i vodi ka propasti civilizacije. Također ruši svaki otpor. Nije joj stalo do slobode i tolerancije, iako je to postigla.

No, to ne vrijedi za kršćane koji su pretvoreni u potlačenu manjinu. Kršćani svoja uvjerenja više ne mogu izražavati ni u jednom zvanju, a da ne moraju očekivati osobne neugodnosti i štetu. Svoja kršćanska uvjerenja o vrednotama skrivaju.

Borba protiv spominjanja Božjega imena u Europskome ustavu izraz je ove revolucije.¹⁰¹

¹⁰⁰ F. ENGELS, *Der Ursprung der Familie, des Privateigentums und der Staats*, u: Karl Marx/Friedrich Engels – Werke. (Karl) Dietz Verlag, Berlin, 1962., str. 68., citirano prema: G. KUBY, *Svjetska seksualna revolucija. Uništenje slobode u ime slobode*, Naklada Benedikta, Zagreb, 2013., str. 43.

¹⁰¹ Usp. G. KUBY, *Nova ideologija seksualnosti. Izazovi i opasnosti gender revolucije*, Verbum, Split, 2010., str. 82. - 83.

5.1. Razlika između roda i spola

Riječi koje su u kršćanstvu stoljećima služile za razlikovanje dobra i zla, danas se najviše otpisuju. Tu možemo ubrojiti one poput *djevičanstva*, *čistoće*, *pokore*, itd. No, možemo istaknuti jedan novi pojam koji služi tomu da se spolnost izdvoji iz polariteta muškarca i žene te da je se prepusti raspolaganju svakog pojedinca u njegovoj slobodi.¹⁰²

Povijest nastanka i razvoja tog pojma pokazuje da se on pojavljuje u okviru medicinskih istraživanja o interseksualcima i transseksualcima, odakle ga preuzimaju feminističke teoretičarke te šira znanstvena i politička zajednica. To je pojam *gender - rod*.¹⁰³

Prema pojmovniku *100 riječi za ravnopravnost*, pojam rod i sve njegove složenice, odnose se na ravnopravnost muškaraca i žena. Sama riječ rod tumači se kao koncept koji se odnosi na društvene razlike između žena i muškaraca, razlike koje su naučene, koje se s vremenom mijenjaju i koje imaju širok raspon varijacija unutar jedne kulture i između kultura.¹⁰⁴

Rod se može uzeti u biološkome smislu kao ekvivalent spolu, i tada će se reći muški i ženski spol/rod. Može se uzeti i u sociološkom smislu i tada označuje smisao koji žena i čovjek primaju u određenom povijesnom i kulturnom stanju.¹⁰⁵

Tim se pojmom označava i društveni spol, koji se izabire po vlastitu nahodañju, različit od tjelesnog spola, koji razlikuje muškarca od žene.

Na Svjetskoj konferenciji o stanovništvu u Kairu 1994.¹⁰⁶ i na Četvrtoj svjetskoj konferenciji o ženama u Pekingu 1995.¹⁰⁷, feministkinje su progurale pojam *gender* (rod), kao zamjenu za riječ *sex* (spol). Time se spolno razlikovanje muškarca i žene prepustilo subjektivnoj odluci. Svatko treba izabrati hoće li biti muškarac ili žena, a djeca već u školi mogu odrediti svoj identitet - hoće li biti homoseksualci, transseksualci itd.

¹⁰² Usp. G. KUBY, *Nova ideologija seksualnosti. Izazovi i opasnosti gender revolucije*, Verbum, Split, 2010., str. 28. - 30.

¹⁰³ J. R. ANIĆ, *Kako razumjeti rod? Povijest rasprave i različita razumijevanja u Crkvi*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2011., str. 37.

¹⁰⁴ J. R. ANIĆ, *Isto*, str. 25.

¹⁰⁵ R. GIBELLINI, *Teologija dvadesetog stoljeća, Feministička teologija*, KS, Zagreb, 1991., str. 435.

¹⁰⁶ http://www.unfpa.org/sites/default/files/pubpdf/programme_of_action_Web%20ENGLISH.pdf, *International Conference on Population and Development*, Cairo, 5 – 13 September 1994.

¹⁰⁷ <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/Beijing%20full%20report%20E.pdf>, *Fourth World Conference on Women*, Beijing, 4 – 15 September 1995.

Vodeća ideologinja gender revolucije, Judith Butler, kaže: „biološki spol je konstrukcija koju se s vremenom materijalizira.“ Zapravo znači, ja sam muškarac ili žena samo zbog toga što sam na to nagovoren/a.¹⁰⁸

Spol, lat. sexus je niz fizičkih i psihičkih osobina kojima se muškarac i žena međusobno razlikuju. Spol pojedinog čovjeka određen je u trenutku začeća i tijekom razvitka se ne može mijenjati.¹⁰⁹

Dakle, spol se koristi za sve razlikovne osobine koje su biološki i nasljedno uvjetovane, dok rod označava one razlikovne osobine koje su uvjetovane društvenom okolinom i odgojem.

Iako gotovo nitko ne zna što znači gender, *gender mainstreaming* ili *rodno osvještana politika*, postala je glavno načelo i zadaća politike, pod pritiskom Europske Unije.

5.2. Znakovi vremena i mediji - čimbenici koji pogoduju razvoju rodne ideologije

Svako je društvo dobro samo onoliko koliko su dobri njegovi članovi, bez obzira na to kako je ustrojeno. Međutim, današnji čovjek je podložan manipulaciji i zavodjenju, zato što sam nema čvrsto uporište.

Svjedoci smo napada na sve što čovjeku daje uporište, a to su obitelj, domovina, Crkva i Bog.¹¹⁰ Crkva je stalno podučavala sve naraštaje podsjećajući ih odakle je čovjek i kamo ide, prizivajući u svijest zapovijedi koje treba održavati onaj tko ljubi Boga.¹¹¹

Naša kultura je upala u duboku krizu. Između ostalih, problemi su pad nataliteta, slom obitelji, raspad obrazovanja, kriminal, trgovanje ljudima itd. Postavlja se pitanje u kakvom je stanju mladi naraštaj, kojemu je zabava postala bog, jer im nitko nije o Bogu svjedočio svojim životom? „Ti smiješ sve“ se prodaje pod pojmom slobode, a zapravo je najkraći put na kojemu razum i volja postaju zarobljenici požude.¹¹²

¹⁰⁸ Usp. G. KUBY, *Nova ideologija seksualnosti. Izazovi i opasnosti gender revolucije*, Verbum, Split, 2010., str. 50. - 52.

¹⁰⁹ M. KOŠIČEK, «spol», u: Silvio Ružić (prir.), *Seksološki leksikon*, Privreda, Zagreb, 1962., str. 181.

¹¹⁰ G. KUBY, *Nova ideologija seksualnosti. Izazovi i opasnosti gender revolucije*, Verbum, Split, 2010., str. 36.

¹¹¹ Usp. G. KUBY, *Isto*, str. 33. - 34.

¹¹² Usp. G. KUBY, *Isto*, str. 30. - 32.

U tom smislu, rodni aktivisti ističu da bi mladi čovjek slobodno mogao reći: „Ja sam muškarac s vaginom.“¹¹³

Danas mlade obilježavaju mediji, koji postaju preteče i izvršitelji rodne ideologije, umjesto da istu nadziru. Oni zapravo mogu nekažnjeno uništiti egzistenciju čovjeka koji se usuđuje pružiti otpor. Roditelji, svećenici i učitelji vode uzaludne borbe protiv utjecaja istih. No, postoje mladi koji su aktivni u kršćanskim zajednicama, a time se postavlja pitanje *hoće li upravo oni moći mainstream upraviti u nekom drugom pravcu?*¹¹⁴

5.3. Rodna perspektiva

Cilj je rodni aktivista promicati nejednoznačnost spola i protočan identitet. Oni žele da u pravnom smislu ne vrijedi biološki spol, nego samovoljno izabran spol koji će biti unešen u dokumente.

Rodna perspektiva ne priznaje nikakve urođene razlike između muškarca i žene. Njezini ideolozi zanemaruju da postoji različit identitet muškarca i žene u strukturi mozga, hormonskom sustavu i psihološkoj strukturi. Također se žestoko protive promjenjivosti transseksualnosti, homoseksualnosti i drugih seksualnih poremećaja spolnog identiteta.

Rodni ideolozi napadaju mobingom, medijskom kletvom i diskriminacijom one koji tvrde da se takvi „poremećaji“ mogu liječiti. Time vidimo da im je stalo do društvene revolucije, a ne do slobode i tolerancije.¹¹⁵

Možemo istaknuti novinara i esejista, Volkera Zastrowa, koji u svojim člancima baca svjetlo na ovu užasnu revoluciju. U članku *Politička promijena spola*¹¹⁶ opisuje kako je *gender mainstreaming* postao ključna zadaća politike, koju je promovirala ministrica za obitelj, Ursula von der Leyen. Doznajemo da pojam *gender* označava spolne uloge u društvenom i kulturalnom smislu koje su promjenjive. Zastrow nastavlja i kaže da se želi stvoriti novog čovjeka uništenjem tradicionalnih spolnih uloga. Zbog toga se pojam spol zamijenio pojmom *gender*.

¹¹³ A. HODŽIĆ - N. BIJEIĆ - S. CESAR, *Spol i rod pod povećalom. Priručnik o identitetima, seksualnosti i procesu socijalizacije*, CESI, Zagreb, 2003., str. 81.

¹¹⁴ Usp. G. KUBY, *Nova ideologija seksualnosti. Izazovi i opasnosti gender revolucije*, Verbum, Split, 2010., str. 33. - 34.

¹¹⁵ Usp. G. KUBY, *Isto*, str. 52. - 57.

¹¹⁶ V. ZASTROW, *Gender – Politische Geschlechtsumwandlung*, Manuscriptum, Waltrop, 2006., citirano prema: G. KUBY, *Nova ideologija seksualnosti. Izazovi i opasnosti gender revolucije*, Verbum, Split, 2010., str. 55.

U članku *Mala razlika*¹¹⁷, Zastrow baca svjetlo na znanstveni temelj uvođenja rodne osviještenosti, *gender mainstreaminga*. Ovdje govori o Johnu Moneyu, psihijatru koji je osnovao prvu kliniku za operativnu promjenu spola. Tako je postao znanstveni preteča rodne teorije, sa svojim pokusom s jednojajčanim blizancima.

Proučavanje rodne osjetljivosti postoji na većini sveučilišta, čak i kao glavni predmet sa završnim ispitima. Vidljiv front rodne revolucije jest borba za priznanje, ravnopravnost i promidžbu lezbijki, biseksualaca, transeksualaca i homoseksualaca. U tom smislu, Europski parlament stavlja homofobiju, odbojnost spram biseksualaca i transseksualaca na istu razinu kao i rasizam, ksenofobiju i antisemitizam.¹¹⁸

Zaključno možemo reći da rodni ideolozi smatraju da ne postoji razlog za podjelom ljudskih tijela na ženski i muški spol, osim da takve podjele odgovaraju ekonomskim potrebama heteroseksualnosti, tj. da žena kao pojam postoji samo da učvrsti, odnosno utvrdi dvojni i suprotni odnos prema muškarcu.¹¹⁹

5.4. Provedba rodne ideologije u nastavnim planovima

Rodna se ideologija obraća najvećim dijelom djeci i mladeži. Nije lako urušiti prirodan i stabilan rodni identitet zrelih muževa i žena. Iako ga nije lako razoriti, ipak se agresivnim, ali podmuklim djelovanjem može i to postići ili makar utjecati na stvaranje iskrivljenoga poimanja spolnoga i rodnoga identiteta muškarca i žene. U tom svjetlu moramo promatrati i prosuđivati panerotizaciju društva i kulture, kao i toleriranje ili čak poticanje raznih devijantnih načina seksualnoga ponašanja (npr. pornografijom isl.).

Djeca i mladež izloženi su danas nebrojenim negativnim primjerima i utjecajima te planskim odgojno-obrazovnim programima i smjernicama koje oni nisu, u životnoj fazi u kojoj se nalaze, sposobni razumjeti, što u njima stvara osjećaj zbunjenosti i konfuziju. A to i jest cilj pobornika rodne ideologije. Naime, u takvom je kontekstu djeci i mladima otežano pravilno oblikovati vlastitu spolnost, što za posljedicu ima lutanja i traženja samih sebe unutar „*kontinuumu roda*“.

Smjernice takve naravi moglu se prepoznati i u četvrtom modulu Zdravstvenoga odgoja (spolni odgoj), koji se i dalje kroz školski program nastoji nametnuti našoj djeci, čak i protiv volje njihovih roditelja.

¹¹⁷ <http://www.faz.net/aktuell/politik/gender-mainstreaming-der-kleine-unterschied-1329701.html> (stranica konzultirana: 04. 10. 2015.)

¹¹⁸ Usp. G. KUBY, *Nova ideologija seksualnosti. Izazovi i opasnosti gender revolucije*, Verbum, Split, 2010., str. 52. - 60

¹¹⁹ Usp. G. KUBY, *Isto*, str. 81.

U svemu tome nemalo zbunjuje činjenica kršenja relevantnih međunarodnih i domaćih pravnih akata koji roditeljima daju ne samo pravo, nego i dužnost odgajanja vlastite djece.

Umjesto da se ta prava i dužnosti poštuju, oni se, kako vidimo, uvođenjem programa te praksom koja se na njih oslanja posve ignoriraju i osporavaju. Treba istaknuti da tako stvorena situacija nije slučajna. Roditelji imaju prirodno i zakonsko pravo i dužnost odgajati svoju djecu u skladu sa svojim svjetonazorom i vrijednosnim sustavom, odnosno vjerom. Svatko tko im to osporava ili onemogućava, čini prema njima tešku nepravdu i krši jedno od njihovih temeljnih prava.

Stoga je posve razumljivo da je ideološko nametanje i upletanje u područje odgoja u više europskih zemalja potaknulo žestoke reakcije i prosvjede roditelja i mnogih drugih kojima je stalo do ispravnoga i cjelovitoga odgoja budućega naraštaja.

Također, rodnu ideologiju se implementira ne samo u odgojno-obrazovne, već i u zakonodavne sustave. Njezini pobornici žele utjecati na zakonodavstvo i putem njega. To se čini preko različitih međunarodnih institucija, počevši od UN-a preko europskih krovnih institucija pa sve do zakonodavstava pojedinih zemalja.

Zajedno s nekim drugim suvremenim svjetonazorskim trendovima, rodna se ideologija etablira kao svojevrsna duhovna diktatura koja beskompromisno guši osobnu i društvenu slobodu. Tu se antropološku revoluciju nameće "odozgor prema dolje", širi se od raznih centara moći i nastoji zahvatiti čitavo čovječanstvo.

Zakoni koji promiču rodnu ideologiju kao u pravilu žele redefinirati brak i obitelj s ciljem izjednačavanja istospolne zajednice s heteroseksualnim brakom.

U sljedećem se koraku, kako se to može vidjeti u nekim zemljama, uvode zakoni koji istospolnim zajednicama omogućuju i posvajanje djece. Ti se zakoni donose prema spomenutoj taktici postupnosti, uvodeći drukčiji pogled na vrijednosti i legalizirajući nove načine ponašanja.¹²⁰

U tom je smislu, papa Benedikt XVI. istaknuo da spol nije više izvorna datost naravi koju čovjek treba osobno ispuniti smislom, nego društvena uloga, o kojoj se samostalno odlučuje.¹²¹

¹²⁰ <http://www.hbk.hr/?type=dokument&ID=44>, (stranica konzultirana: 07. 10. 2015.), Poruka biskupa Hrvatske biskupske konferencije o rodnoj ideologiji, *Muško i žensko stvorio ih*

¹²¹ <http://hu-benedikt.hr/?p=6129> (stranica konzultirana: 09. 10. 2015.), *Papa Benedikt XVI. povodom čestitanja Božića 2012. godine*

Očita je duboka pogrešnost te teorije i antropološke revolucije koja se u njoj nalazi. Čovjek osporava istinu da ima narav određenu svojom tjelesnošću koja obilježuje ljudsko biće. Nijeće vlastitu narav i odlučuje da mu ona nije dana kao datost, nego da ju on sam stvara. Razvidno je da je to u dubokoj suprotnosti s kršćanskom antropologijom koja se temelji na objavljenoj istini da je Bog stvorio čovjeka kao muško i žensko.

5.4.1. Diskriminacija kršćana

Možemo navesti nekoliko primjera diskriminiranja kršćana u kršćanskim zemljama, koji su povezani sa rodnom revolucijom.

Rodna revolucija je ubrala svoj plod u politici berlinskog Senata glede vjeronauka, jer je od 2005. u petogodišnjim srednjim školama nastava etike obavezna i ne smije biti zamijenjena u korist vjeronauka. Za to se založio gradonačelnik glavnog grada Berlina Klaus Wowereit, po vlastitu priznanju homoseksualac i homoaktivist. Roditelji koji su zahtjevali oslobađanje svojih kćeri od nastave etike, odbijeni su.

Postoje slični primjeri odluka njemačkih sudova protiv roditelja koji su svoju djecu htjeli osloboditi nastave spolnog odgoja. Zapravo znači da kršćani ne mogu živjeti po svojim načelima i po istima odgajati svoju djecu (npr. predbračna čistoća). To je samo jedan od primjera ograničavanja demokratskih sloboda i prva kršćana širom svijeta.

U Španjolskoj je umjesto vjeronauka uveden obavezni predmet građanski odgoj u kojemu se navode razni modeli obitelji kao jednakovrijedni, u engleskoj školi je jednoj djevojci bilo zabranjeno nositi prsten čistoće koji ukazuje da do braka želi živjeti u čistoći itd.

Iz ovoga vidimo da rodnim revolucionaristima nije stalo samo do uklanjanja diskriminacije spolno odstupajućega ponašanja.

Možemo navesti da je prije nekoliko desetljeća, homoseksualnost bila kažnjiva. Danas se organiziraju parade homoseksualaca u gradovima, homoseksualni parovi mogu ulaziti u brak i usvajati djecu, promiče se homoseksualni stil života u školama isl.

Pogledamo li tempo novih prekoračenja granica na spolnom području, onda su to znakovi globalnog napada na društveni poredak ljudskog roda koji je u svim religijama počivao na razlikovanju muškarca i žene i njihovu sjedinjenju u spolnome činu radi rađanja potomstva.

Homoseksualnost je 1973. odlukom *Američkog psihijatrijskog društva* (APA) izbrisana sa dijagnostičke liste psihičkih oboljenja. To je bila politička odluka.¹²²

Iste godine je homoseksualnost demedikalizirana u Republici Hrvatskoj, dok je 1977. dekriminalizirana.¹²³ Iako se homoseksualnost u Republici Hrvatskoj više ne promatra kao devijantni ili medicinski patološki fenomen, rodni aktivisti će ga promicati kroz spolni odgoj, jer smatraju kako je „krajnje vrijeme da homoseksualnost uđe u škole, makar i pod nemogućim uvjetima.“¹²⁴

5.4.2. Ugrožavanje mladeži od strane medija i nastave spolnog odgoja

Djecu i mlade našega društva, nemoguće je zaštititi od pornografskih slika i filmova u kojima jedan čovjek koristi drugoga za zadovoljavanje požude. Također, mladi kupuju časopise poput *Bravo* ili *Girl*, u kojima se svaka vrsta spolne razuzdanosti predstavlja kao normalna zabava.

Od devete godine, kada djeca sama od sebe još ne pokazuju zanimanje za spolnost, dobivaju u školi nastavu o spolnom odgoju. U mješovitim se razredima upućuje djecu da od plastelina oblikuju spolne organe i da navlače kondome na mrkve. Djeca imaju priliku doznati da spolnost postoji radi zadovoljavanja požude, da čovjek može slobodno izabrati svoje spolno usmjerenje, da homoseksualnim poticajima treba udovoljiti kako osobnost ne bi pretrpjela štetu. Unatoč tomu, broj trudnih djevojaka u pubertetskoj dobi dramatično raste i te trudnoće uglavnom završavaju pobačajem. Jedini je odgovor državnih vlasti da nastavu spolnog odgoja treba započinjati još ranije.

Roditelji koji ne žele da njihovo dijete sudjeluje u takvoj nastavi, izlažu se probijanju kroz nenaklonjenu svjetinu koja ih udara, često se uzaludno nadajući da će im političke i crkvene ustanove pružiti pomoć.

U našoj kulturi, u kojoj se mlade sustavno tjera u rane spolne odnose, mlada se djevojka susreće s djetetom najprije kao s prokletstvom od kojega pokušava pobjeći sprječavanjem začeća, a u slučaju potrebe i ubojstvom. Izokretanje blagoslova u prokletstvo sada se negativno odražava i na društvo.¹²⁵

¹²² Usp. G. KUBY, *Nova ideologija seksualnosti. Izazovi i opasnosti gender revolucije*, Verbum, Split, 2010., str. 60. - 65.

¹²³ A. HODŽIĆ - N. BIJELIĆ, *Izveštaj istraživanja o mišljenjima i stavovima prema homoseksualnosti u srednjim školama u Zagrebu*, Queer Zagreb, Zagreb, 2012., str. 9.

¹²⁴ A. HODŽIĆ - N. BIJELIĆ, *Isto*, str. 4.

¹²⁵ Usp. G. KUBY, *Nova ideologija seksualnosti. Izazovi i opasnosti gender revolucije*, Verbum, Split, 2010., str. 110. - 112.

Zdravstveni (spolni) odgoj uveden je 2013. godine u hrvatske osnovne i srednje škole, *Odlukom o uvođenju, praćenju i vrednovanju provedbe Kurikuluma zdravstvenog odgoja u osnovnim i srednjim školama*, bez poštivanja procedure koja uključuje i javnu raspravu. Time su prekršena prava koja imaju roditelji prema Ustavu Republike Hrvatske i prema Obiteljskom zakonu, po kojima samostalno i slobodno mogu odlučiti o odgoju svoje djece.

Uvedeni zdravstveni odgoj uključuje četiri modula, od kojih prva tri modula za ljude katoličkog svjetonazora nisu sporni (higijena, prevencija ovisnosti, prevencija nasilja), ali je sporan četvrti modul koji se odnosi na spolni odgoj, odnosno na rodnu ravnopravnost.

Ljudi se rađaju kao muško i žensko, ali u nastavi spolnog odgoja uče da budu dječaci i djevojčice koji će odrasti i postati muškarci i žene. To naučeno ponašanje čini *rodni identitet* i uvjetuje *rodne uloge*. Društvo koristi različite oblike pritiska da bi se muškarci i žene ponašali u skladu sa svojim ulogama.¹²⁶

Ironično rečeno, zdravstveni odgoj bi morao dječaka odjenuti u ružičasto, a djevojčicu u plavo. Idealno bi im bilo dati da izaberu spol prije rođenja, ili čak proizvoditi bespolnu djecu. Što budu bezobličniji, bit će više slobodni; da se međusobno gaze.

Poništavanjem spolne razlike muškarcu i ženi se omogućuje mimetičko nadmetanje. Oni napuštaju prividnu neravnopravnost radi sveopće konkurencije.¹²⁷

¹²⁶ J. R. ANIĆ, *Kako razumjeti rod? Povijest rasprave i različita razumijevanja u Crkvi*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2011., str. 23.

¹²⁷ Usp. F. HADJADJ, *Dubina spolova. Mistika tijela*, KS, Zagreb, 2011., str. 34.

6. SPOLNA/RODNA RAVNOPRAVNOST I ODGOVORNO SPOLNO PONAŠANJE - 4. modul Kurikuluma Zdravstvenog odgoja

Spolna/rodna ravnopravnost i odgovorno spolno ponašanje je četvrti modul kurikuluma zdravstvenog odgoja. On učenicima želi dati znanstveno utemeljene informacije, ali i uvide u različita promišljanja te raznorodne vrijednosne perspektive.

Za cilj ima omogućiti učenicima usvajanje vještina potrebnih za donošenje odgovornih odluka važnih za očuvanje njihova fizičkog i mentalnog zdravlja, te im pomoći da kroz razumijevanje različitosti i kritičko promišljanje izgrade pozitivan odnos prema sebi i drugima.¹²⁸

6. 1. Teme četvrtog modula

U nastavku ćemo se osvrnuti na sadržaje i ishode četvrtog modula, koji se obrađuju sukladno navedenom razdoblju života i školovanja. Nakon toga će uslijediti kratka analiza priručnika *Standardi spolnog odgoja* koji je temelj četvrtog modula, te stručna analiza istoga.

Tablica 2. Teme modula *Spolna/rodna ravnopravnost i odgovorno spolno ponašanje*¹²⁹

Razred	Sadržaj	Ishodi
3. razred OŠ Sat razrednika, 2 sata	Odgovornost i poštovanje prema vlastitom tijelu (2 sata)	Prepoznati potrebu brige o vlastitom tijelu i važnost pozitivnog odnosa prema njemu; iskazati što je prihvatljiv, a što neprihvatljiv tjelesni dodir; prepoznati promjene uloga rođenjem djeteta u obitelji
4. razred OŠ Sat razrednika, 2 sata	Razlika rodni uloga u društvu/obitelji (1 sat) Rodna očekivanja među vršnjacima u školi (1 sat)	Opisati razliku između spola i roda Prepoznati spolne/rodne stereotipe u medijima; raspraviti spolne/rodne uloge u razredu i obitelji

¹²⁸ Odluka o uvođenju, praćenju i vrednovanju provedbe Kurikuluma zdravstvenog odgoja u osnovnim i srednjim školama (Narodne novine, br. 17/13)

¹²⁹ Odluka o uvođenju, praćenju i vrednovanju provedbe Kurikuluma zdravstvenog odgoja u osnovnim i srednjim školama (Narodne novine, br. 17/13)

5. razred OŠ Sat razrednika, 2 sata	Uloga i pritisak medija u pubertetu (1 sat)	Raspraviti kako mediji i internet stvaraju norme izgleda i ponašanja
	Vlastito tijelo u promjenama (1 sat)	Raspraviti što su stidljivost, zbunjenost i druge neugodne emocije koje se pojavljuju u pubertetu vezane uz fizičke promjene; prepoznati spolnost kao sastavni dio cjelokupnog čovjekova života; objasniti masturbaciju kao sastavni dio ljudske spolnosti (objasniti pogrešnost nekad raširenih vjerovanja o njezinoj štetnosti)
	Postojeći sadržaji nastavnih predmeta	Prepoznati promjene koje se događaju u pubertetu; povezati pojave mjesečnice i polucije sa spolnim sazrijevanjem; razlikovati unutarnje organe za razmnožavanje (sjemenici, sjemenovodi, mokraćna cijev) i žena (jajnici, jajovodi, maternica, rodnica)
6. razred OŠ Sat razrednika, 4 sata	Emocije u vršnjačkim odnosima (2 sata)	Razlikovati pomove prijateljstvo, zaljubljenost, ljubav, bliskost, seksualna privlačnost; raspraviti kako se stvara bliski odnos između dviju osoba: što nas privlači, kako razumijemo sebe i svoje potrebe, kako izreći vlastite potrebe; opisati neugodne emocije u odnosima s vršnjacima (npr. odbijanje i razočaranje); navesti i raspraviti pozitivne i negativne primjere napisa o seksualnosti mladih u medijima
	Uloga medija u vršnjačkim odnosima (2 sata)	Prepoznati i raspraviti spolne/rodne stereotipe vezane uz seksualno ponašanje prisutno u medijima; raspraviti način na koji pornografija prikazuje ljudsku seksualnost te muške i ženske uloge
7. razred OŠ Sat razrednika, 3 sata	Komunikacija o spolnosti (1 sat)	Objasniti važnost razgovora o spolnosti; primijeniti u komunikaciji »ja« poruke; raspravljati o vrijednostima i međusobnim odnosima
	Vršnjački pritisak, samopoštovanje i rizična ponašanja (1 sat)	Prepoznati pritiske i rizične situacije u prijateljskim/partnerskim odnosima; prepoznati i odbiti vršnjačke pritiske i neželjena ponašanja vezana uz spolnost; dati primjer i diskutirati o rizičnim spolnim ponašanjima; prepoznati i protumačiti ulogu niskog samopoštovanja u rizičnim spolnim ponašanjima
	Prihvatanje različitosti u seksualnosti (1 sat)	Prepoznati sličnosti i razlike među ljudima kada jer riječ o seksualnosti; raspraviti pojam seksualnih manjina i njihov položaj tijekom povijesti; prepoznati što je stigmatizacija i diskriminacija; prepoznati važnost prihvatanja različitosti

<p>8. razred OŠ Sat razrednika, 4 sata</p>	<p>Važnost samopoštovanja, asertivnosti i osobnog integriteta za odgovorno odlučivanje (1 sat)</p> <p>Odgovorno spolno ponašanje (2 sata)</p> <p>Rizici (pre) ranih seksualnih odnosa (1 sat)</p> <p>Postojeći sadržaji nastavnih predmeta</p>	<p>Izgraditi asertivnost i raspraviti zašto je važna u prevenciji seksualnih rizika; izraziti i jačati osobni integritet bez obzira na »popularnost« (raspraviti cijenu »popularnosti« među vršnjacima; raspraviti utjecaj medijskih poruka i izgraditi pozitivnu sliku o vlastitom tijelu</p> <p>Definirati odgovorno seksualno ponašanje; vježbati korake donošenja odgovornih odluka; objasniti što znači »ne« u komunikaciji o spolnosti; prepoznati i definirati različite oblike nasilnoga seksualnog ponašanja (kako izbjeći situacije u kojima postoji rizik seksualne agresije); raspraviti što znači biti seksualno biće i uključuje li to nužno seksualne odnose (snošaj); pokazati na primjerima važnost komunikacije s partnerom za odgovorno seksualno ponašanje</p> <p>Raspraviti rizike preranog stupanja u seksualne odnose ; raspraviti pitanje odgađanja seksualnih odnosa i pojam apstinencije</p> <p>Roditelji i potomci; srodnost i raznolikost; građa i uloge spolnih organa; menstruacijski ciklus; začće i razvitak djeteta; blizanačka trudnoća; od rođenja do smrti; životna razdoblja čovjeka; odgovorno spolno ponašanje</p>
<p>1. razred SŠ Sat razrednika, 4 sata</p>	<p>Razvijanje vještina potrebnih za odgovorno seksualno ponašanje I. (2 sata)</p> <p>Emocije i komunikacija u vezi (1 sat)</p> <p>Medijski prikaz seksualnosti (1 sat)</p>	<p>Objasniti SPI i rizike ranog stupanja u seksualne odnose; opisati djelovanje, prednosti i nedostatke različitih metoda kontracepcije; raspraviti ulogu medija i vršnjačkog pritiska u seksualnoj inicijaciji adolescenata; raspraviti važnost donošenja autonomne i odgovorne odluke o stupanju u seksualne odnose (što znači biti spreman/na?) predložiti načine odupiranja vršnjačkim pritiscima obrazložiti važnost dogovora o odgovornom seksualnom ponašanju s partnerom; usporediti različite stavove o seksualnosti i uporabi zaštite prepoznati, izreći i zastupati osobne granice i potrebe u partnerskom odnosu; raspraviti važnost ravnopravnog komuniciranja u partnerskom/ prijateljskom odnosu</p> <p>Protumačiti pojam i važnost intimnosti u vezi; objasniti vezu između predrasuda prema ženama i njihove diskriminacije u povijesti; raspraviti načine prevladavanja spolnih/ rodni stereotipa</p> <p>Analizirati prikaz seksualnosti u pornografiji: kako pornografija prikazuje žene, kako muškarce?; raspraviti kako pornografija utječe na adolescente</p>

<p>2. razred SŠ Sat razrednika, 4 sata</p>	<p>Razvijanje vještina potrebnih za odgovorno seksualno ponašanje II. (2 sata)</p> <p>Spolno/ rodno nasilje i nasilje u vezama (2 sata)</p>	<p>Demonstrirati vještinu komuniciranja o vlastitim potrebama (onoga što želiš i onoga što ne želiš); obrazložiti važnost odgovornoga spolnog ponašanja (zaštita); usporediti različite vrste zaštite i ulogu stavova pri razvijanju navike; raspraviti moguće poteškoće pri dogovaranju o uporabi zaštite</p> <p>Opisati obilježja nasilne veze; definirati različite oblike i moguće posljedice nasilnoga seksualnog ponašanja; prepoznati situacije u kojima postoji rizik seksualne viktimizacije (što učiniti?); objasniti vezu između nedostatka samopoštovanja i rizika seksualne viktimizacije; potražiti pomoć u slučaju izloženosti seksualnom nasilju; prepoznati važnost podrške vršnjacima koji su proživjeli seksualno nasilje; prepoznati štetan utjecaj alkohola na odnose u vezi</p>
<p>3. razred SŠ Sat razrednika, 5 sati</p>	<p>Seksualna prava i stereotipi (1 sat)</p> <p>Seksualno zdravlje i najčešći seksualni problemi mladih (1 sat)</p> <p>Brak, roditeljstvo i obitelj (1 sat)</p> <p>Stigmatizacija i diskriminacija seksualnih manjina (2 sata)</p> <p>Postojeći sadržaji nastavnih predmeta</p>	<p>Usporediti stereotipe i društvena očekivanja u kontekstu</p> <p>Seksualnosti: što se očekuje od muškaraca, što od žena (imaju li muškarci i žene jednaka seksualna prava?)</p> <p>Analizirati odredbe Deklaracije o seksualnim pravima Svjetske zdravstvene organizacije; definirati pojam seksualnog zdravlja i opisati najčešće seksualne poteškoće u populaciji mladih</p> <p>Definirati odgovorno roditeljstvo; usporediti medicinska, religijska i feministička stajališta o prekidu trudnoće; opisati suvremene promjene vezane uz brak (kasnije stupanje u brak, porast rastava, kontroverze vezane uz istospolni brak) i obitelj (različiti tipovi obitelj)</p> <p>Analizirati različite pristupe (znanstveni, religijski i aktivistički) ljudskoj homoseksualnosti; razlikovati pojmove transseksualnost i transrodnosti; prepoznati različite oblike nasilnog ponašanja i diskriminacije prema pripadnicima seksualnih manjina itd.</p>

6.2. Temelj četvrtog modula: priručnik *Standardi spolnog odgoja* – kratka analiza sadržaja

Priručnik *Standardi spolnog odgoja* bio je polazište za pripremu četvrtog modula kurikuluma zdravstvenog odgoja. Smjernice i materijali iz navedenog priručnika su se koristili za pripremu odgojno – obrazovnih radnika za provedbu sadržaja i tema kurikuluma zdravstvenog odgoja.¹³⁰

Priručnik su sastavili još 2010. god. Savezni centar za zdravstveno obrazovanje (BZgA) iz Njemačke i Regionalni ured Svjetske zdravstvene organizacije za Europu.

Svih 19 stručnjaka koji su ga sastavljali, povezani su s *Međunarodnom federacijom za planirano roditeljstvo (International Planned Parenthood Federation – IPPF)*, poznate po promicanju abortusa diljem svijeta.

Savezni centar za zdravstveno obrazovanje (BZgA), organizacija je koja je prije nekoliko godina bila usred skandala zbog izdavanja brošure u kojoj se potiče dječja masturbacija koju bi svojoj djeci trebali provoditi i roditelji (citirano: „očevi pokazuju strašnu indiferentnost prema vaginama svojih kćeri“).¹³¹

Pojedine interesne skupine su nametnule ovaj priručnik nekim zemljama kao temelj spolnoga odgoja u školama. Među zemljama koje su uvele spolni odgoj prema navedenim smjernicama nalazi se, na žalost, i Hrvatska.

Udruga Vigilare je u svibnju ove godine sastavila Dopis ministru Mornaru u kojem razotkriva temelje Zdravstvenog odgoja u Hrvatskoj.

Dopis sadrži i dva zahtjeva: sadržajne promjene kurikuluma i omogućavanje izbora programa 4. modula zdravstvenog odgoja u skladu sa čl. 64 *Ustava RH* i hitnu smjenu s dužnosti člana Povjerenstva za izradu Kurikuluma zdravstvenog odgoja Aleksandra Štulhofera, koji se podučavao na Kinsey institutu.¹³²

Udruga Vigilare je u prilogu dostavila i analizu priručnika *Standardi spolnog odgoja* u kojem spornima smatra sljedeće sadržaje:

- spolni odgoj treba započeti prije četvrte godine, jer se dijete tumači kao spolno biće od samoga početka.¹³³

¹³⁰<http://zdravstveniodgoj.com/news/mzos-ova-kulturoloska-atomska-bomba>, (stranica konzultirana: 30. 08. 2015.)

¹³¹<http://vigilare.org/uncategorized/dokument-standardi-spolnog-odgoja-u-europi/>, (stranica konzultirana: 30. 08. 2015.)

¹³² <http://vigilare.org/priopcenje/3989/>, (stranica konzultirana: 30. 08. 2015.)

¹³³ FEDERAL CENTRE FOR HEALTH EDUCATION (BzgA), *Standardi spolnog odgoja u Europi. Okvir za kreatora političkih odluka, obrazovne i zdravstvene institucije i stručnjake*, WHO Regional Office for Europe and BzgA, Köln, 2010., str. 36.

- standardi spolnog odgoja upućuju na to što djeca i mladi trebaju znati i razumjeti u različitoj dobi, koje situacije i izazove trebaju biti u stanju savladati u toj dobi i koje vrijednosti i stavove trebaju izgraditi.¹³⁴ Autor 4. Modula Aleksandar Štulhofer uvjeravao je javnost (očito lažno) da zdravstveni odgoj ne nudi vrijednosti, već samo informacije i vještine.¹³⁵

- tijekom proteklih desetljeća u Europi prevladava trend da spolni odgoj bude obvezan predmet bez klauzula 'izuzeća' koje roditeljima dopuštaju da povuku djecu s nastave ako oni imaju ozbiljne zamjerke na sadržaj kurikula.¹³⁶ Ovo je u suprotnosti sa Ustavom RH koji jamči pravo roditelja na primat u odgoju svoje djece (čl. 64.) i ne može biti temeljem zdravstvenog odgoja u Republici Hrvatskoj.¹³⁷

- spolnost je središnji vid bivanja čovjekom tijekom cijelog života, a obuhvaća spolne i rodne identitete i uloge, spolnu orijentaciju, eroticizam, zadovoljstvo, intimnost i reprodukciju.¹³⁸ Ovakav spolni odgoj nudi novu definiciju čovjekanavodeći da je seksualnost „središnji vid“ ljudskog života i zauzima središnje mjesto u njemu. Vrlo važna funkcija reprodukcije, gotovo je izostavljena.¹³⁹

Standardi spolnog odgoja donose i matricu spolnog odgoja u kojoj Udruga Vigilare smatra spornima sljedeće teme: podučavanje dojenčadi i djece o masturbaciji u ranom djetinjstvu, informiranje o različitim vrstama odnosa i izgrađivanje pozitivnog stava o različitim stilovima života, informiranje o pravu na istraživanje rodnih identiteta, podučavanje predškolaraca o različitim pojmovima obitelji i istospolnim odnosima, upoznavanje predškolaraca sa spolnim rizicima, informiranje učenika o razlikama između rodnog identiteta i biološkog spola, podučavanje učenika o trudnoći kod istospolnih odnosa, informiranje učenika o surogat – majčinstvu.¹⁴⁰

¹³⁴ FEDERAL CENTRE FOR HEALTH EDUCATION (BzgA), *Standardi spolnog odgoja u Europi. Okvir za kreatora političkih odluka, obrazovne i zdravstvene institucije i stručnjake*, WHO Regional Office for Europe and BzgA, Köln, 2010., str. 11.

¹³⁵<http://vigilare.org/uncategorized/dokument-standardi-spolnog-odgoja-u-europi/>, (stranica konzultirana: 30. 08. 2015.)

¹³⁶ FEDERAL CENTRE FOR HEALTH EDUCATION (BzgA), *Standardi spolnog odgoja u Europi. Okvir za kreatora političkih odluka, obrazovne i zdravstvene institucije i stručnjake*, WHO Regional Office for Europe and BzgA, Köln, 2010., str. 16.

¹³⁷<http://vigilare.org/uncategorized/dokument-standardi-spolnog-odgoja-u-europi/>, (stranica konzultirana: 30. 08. 2015.)

¹³⁸ FEDERAL CENTRE FOR HEALTH EDUCATION (BzgA), *Standardi spolnog odgoja u Europi. Okvir za kreatora političkih odluka, obrazovne i zdravstvene institucije i stručnjake*, WHO Regional Office for Europe and BzgA, Köln, 2010., str. 19.

¹³⁹<http://vigilare.org/uncategorized/dokument-standardi-spolnog-odgoja-u-europi/>, (stranica konzultirana: 30. 08. 2015.)

¹⁴⁰ Usp. <http://vigilare.org/uncategorized/dokument-standardi-spolnog-odgoja-u-europi/> (stranica konzultirana: 30. 08. 2015.)

Kratka analiza sadržaja priručnika koji je temelj 4. modula zdravstvenog odgoja u Hrvatskoj, pokazuje zbog čega je isti potpuno neprihvatljiv, skandalozan i zastrašujući.

6.3. Sporne inicijative četvrtog modula – stručna analiza

Najviše javnih rasprava i kontroverzi izazvao je četvrti modul Kurikuluma Zdravstvenog odgoja *Spolna/rodna ravnopravnost i odgovorno spolno ponašanje*, kojeg učenici slušaju od trećeg razreda osnovne škole do trećeg razreda srednje škole.¹⁴¹

Upravo se zbog kontroverznosti četvrtog modula i njegovih spornih ishoda, Zdravstveni odgoj često naziva i „*spolni odgoj*“, „*homoseksualni odgoj*“ i „*spolni preodgoj*“.¹⁴²

Program zdravstvenog odgoja koji je u rujnu 2013. godine ponovno uveden u škole, u svom je četvrtom modulu gotovo istovjetan onome iz 2012./2013. kada ga je Ustavni sud ukinuo.

Stoga je stručni tim udruge GROZD odlučio izraditi detaljnu analizu ovog modula koji promiče negativni, bezvrijednosni i tehnicistički pristup spolnosti, te nameće rodnu ideologiju štetnu za zdravlje i razvoj djece i mladih.¹⁴³

U nastavku ćemo se upoznati sa spornim inicijativama četvrtog modula, koje možemo svrstati u tri dijela: temeljni sporni sadržaji, nedostaci, ideološka pozadina i preporučena literatura.

6.3.1. Temeljni sporni sadržaji četvrtog modula

Negativan, bezvrijednosan i tehnicistički pristup spolnosti, omalovažavanje braka i obitelji, te homoseksualna propaganda i protuzdravstveno djelovanje glavni su sporni sadržaji četvrtog modula kurikuluma zdravstvenog odgoja.

6.3.1.1. Negativna slika o spolnosti

Četvrti modul započinje negativnim pristupom spolnosti, a možemo uočiti da se on i kasnije proteže kroz isti.

¹⁴¹ K. MRNJAUS, Vrednovanje programa spolnog odgoja sa pedagoškog stajališta, u: *Riječki teološki časopis* 22 (2014.) 2., str. 314.

¹⁴² K. MRNJAUS, *Isto*, str. 317.

¹⁴³ Usp. <http://zdravstveniodgoj.com/news/grozd-ova-analiza-4-modula-zo>, (stranica konzultirana: 31. 08. 2015.)

Tema “*Odgovornost i poštovanje prema vlastitom tijelu*“ s ishodom - iskazati što je prihvatljiv, a što neprihvatljiv tjelesni dodir, prva je tema koju djeca uče u školi o spolnosti (3. r. OŠ). Primjerenije bi bilo da se u spolnost uvedu kroz pozitivne teme poput ljubavi u obitelji isl.¹⁴⁴

Djecu se uvodi u svijet seksualnih anomalija odraslih nad djecom pod krinkom zaštite od mogućih potencijalnih seksualnih nasilnika u obitelji i široj zajednici.¹⁴⁵

Djeci se na pogrešan i neuspješan način predstavlja apstinencija, odgađanje spolnih odnosa (koje se navodno kroz ovaj program promovira), i to zastrašivanjem tjelesnim posljedicama spolnih odnosa. Primjerenije bi bilo razgovarati o vrijednosti spolnosti i spolnog odnosa, kao o vrijednosti u koju se isplati ulagati i zbog toga pričekati.

Također, fokus se stavlja na nasilje u adolescentskim vezama što se obrađuje kroz temu “*Spolno/rodno nasilje u vezama*” – s ishodima - *opisati obilježja nasilne veze; definirati različite oblike i moguće posljedice nasilnoga seksualnog ponašanja* (2. r. SŠ).

Primjerenije bi bilo sa mladima razgovarati o smislu i značenju veze, te ih na taj način osposobiti i pozitivno motivirati za stvaranje kvalitetne veze.¹⁴⁶

6.3.1.2. *Bezvrijednosni pogled na spolnost*

Gotovo se kroz sve teme u svim razredima provlači bezvrijednosni pogled na spolnost, odnosno prikriveni etički/moralni relativizam.

Ističe se važnost osjećaja i izražavanja osjećaja (“*kako se osjećam?*”), dakle trenutni subjektivni kriterij kao jedini i najvažniji za donošenje odluka. Potpuno se zanemaruje promišljanje o objektivnim moralnim/etičkim kriterijima, odnosno vrijednostima (“*je li nešto dobro?*”). Izostaje promišljanje o smislu i značenju svakog spolnog ponašanja iz svih aspekata osobe i njezine spolnosti. Umjesto dugoročnog razmišljanja (“*što je ukupno dobro za mene i za drugoga?*”), razmišlja se kratkoročno (“*što trenutno želim i osjećam?*”). Ne govori se što znači zrelost osobe, niti da veza ne može biti zrela ako osobe nisu zrele i ako objektivne okolnosti nisu zrele.

¹⁴⁴ Usp. <http://zdravstveniodgoj.com/news/grozd-ova-analiza-4-modula-zo> , (stranica konzultirana: 31. 08. 2015.)

¹⁴⁵ K. RUKAVINA KOVAČEVIĆ, Programske smjernice spolnog odgoja u školi: između nametnutog i očekivanog, u: *Riječki teološki časopis* 22 (2014.) 2., str. 253.

¹⁴⁶ Usp. <http://zdravstveniodgoj.com/news/grozd-ova-analiza-4-modula-zo> , (stranica konzultirana: 31. 08. 2015.)

Emocije se proglašavaju jedinim kriterijem za odlučivanje, čime se djecu odgaja za etički/moralni relativizam. Prema njemu je svako ponašanje jednako dobro i jednako vrijedno.

Ignoriranje i negiranje općeljudskih vrijednosti vezanih uz spolnost, pokazuje da je ovaj program nedostatan i suštinski pogrešan. Djeca zaslužuju i očekuju cjelovit pristup o ovoj važnoj temi.¹⁴⁷

6.3.1.3. Tehnicistički (kontracepcijski) pristup spolnosti

U pitanju spolnog ponašanja servira se tehnicistički pristup spolnosti. Budući da se promovira ponašanje po kriteriju “što mi se sviđa”, pri čemu se ne vodi briga o mogućim posljedicama, program nekritički promovira kontracepciju u nastojanju da barem djelomično smanji posljedice.

Pojam “odgovornog spolnog ponašanja” se poistovjećuje sa korištenjem “zaštite”, odnosno sa izbjegavanjem tjelesnih posljedica spolnih odnosa, dok se o odgovornosti za ostale posljedice (psihičke, društvene i duhovne) uopće ne govori, kao niti o značenju odgovornosti ukoliko “zaštita” zakaže (npr. dođe do začeca djeteta). Kroz velik dio programa (8. r. OŠ i 1., 2. i 3. r. SŠ) sustavno se promovira korištenje prezervativa za koji se tvrdi da mu je “pouzdanost vrlo visoka”, no nigdje se ne navode podaci o njegovoj sigurnosti. Razlozi za odgađanje spolnih odnosa (apstinenciju) ograničavaju se na fizičke posljedice, i nije predviđeno govoriti o vrijednosti same spolnosti i cjelovitog spolnog odnosa kao o dubljem motivu apstinencije.

Iza očiglednog promoviranja kontracepcije u programu stoji interes farmaceutске industrije i s njima povezanih interesnih skupina koje žele od današnje djece i mladih stvoriti korisnike svojih proizvoda, a ne stoji želja da se uvede program koji će dati najbolje rezultate.

O promiskuitetu, gorućem izvoru spolno prenosivih bolesti se premalo govori kao o problematičnom odnosno rizičnom ponašanju.¹⁴⁸

Na spolnost se u cijelom modulu gleda tehnicistički - ignorira se i negira prirodna povezanost ljudske spolnosti s etičkim normama i općeljudskim vrijednostima, poput ljubavi i vjernosti.

¹⁴⁷ Usp. <http://zdravstveniodgoj.com/news/grozd-ova-analiza-4-modula-zo>, (stranica konzultirana: 31. 08. 2015.)

¹⁴⁸ Usp. *Isto*

Prema autorima Kurikuluma spolni odnos sam po sebi nema nikakvo značenje. U modulu u potpunosti izostaje promišljanje o smislu i značenju spolnog odnosa, cjelovitog predanja osoba, povezanost sadašnjih odluka i ponašanja s budućom sposobnošću za ostvarivanje kvalitetnog braka, roditeljstva i obitelji.¹⁴⁹

6.3.1.4. *Omalovažavanje braka i obitelji*

MZOS tvrdi da ovaj program odgaja mlade za cijeli život. Ipak, ovaj program potpuno zanemaruje važnost braka i obitelji, te važnost pripreme za njih – umjesto da ih upravo za to životno odgaja.¹⁵⁰

Tek u posljednjem godištu kurikuluma naziremo govor o braku i obitelji: tema „*Brak, roditeljstvo i obitelj*“ s ishodima (između ostalih) – usporediti medicinska, religijska i feministička stajališta o prekidu trudnoće, opisati suvremene promjene vezane uz brak i obitelj.¹⁵¹ Među asocijacijama vezanim uz spolnost kojih bi se učenici mogli sjetiti, nisu predviđeni obitelj, brak, djeca. Predviđeni su i opširnije opisani pojmovi poput homoseksualnosti, pedofilije i incesta (7. r. OŠ).

Izjednačeni su svi tipovi obitelji, čak i “*istospolni brak*” koji u Hrvatskoj niti ne postoji (3. r. SŠ). Brak žene i muškarca koji imaju djecu nazvan je “*tradicionalnim*”. Ne ističe se ništa što bi pozitivno i motivirajuće djelovalo na mlade, od kojih će većina jednog dana ući u brak i željeti ga u budućnosti. Kao suvremene pojave u braku navode se nesretne i negativne promjene, poput rastave i jednoroditeljske obitelji. Niti u jednom obliku nije naglašena ljepota i vrijednost potpuno predanog i trajnog odnosa, niti se govori o ljubavi i vjernosti kao temelju takvog odgoja.

Stvaranje novog života kao dio spolnog odnosa, sustavno se prešućuje ili spominje u negativnom kontekstu (kao nepoželjna posljedica i smetnja, koju treba spriječiti kontracepcijom ili ukloniti pobačajem). Riječ “trudnoća” gotovo uvijek dolazi uz pridjev “neželjena”. Znanstvena činjenica da život počinje začecem proglašava se “religijskim” stavom, te se prepušta pojedincu da odredi “u kojem trenutku trudnoće” započinje život.¹⁵²

¹⁴⁹ Usp. *Prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti s Ustavom i Zakonom*, str. 29.

¹⁵⁰ Usp. <http://zdravstveniodgoj.com/news/grozd-ova-analiza-4-modula-zo>, (stranica konzultirana: 31. 08. 2015.)

¹⁵¹ K. RUKAVINA KOVAČEVIĆ, Programske smjernice spolnog odgoja u školi: između nametnutog i očekivanog, u: *Riječki teološki časopis* 22 (2014.) 2., str. 254.

¹⁵² Usp. <http://zdravstveniodgoj.com/news/grozd-ova-analiza-4-modula-zo>, (stranica konzultirana: 31. 08. 2015.)

6.3.1.5. *Homoseksualna propaganda i protuzdravstveno djelovanje*

Promovira se homoseksualni (LGBT) pokret (u 7. r. OŠ i u 3. r. SŠ), te se u cilju nametanja njegovih stavova zanemaruju znanstvene činjenice, te ugrožava zdravlje djece.

Kao nastavak rodne ideologije, homoseksualnost je u programu 4. modula jedna od najzastupljenijih tema. Predstavlja se tendenciozno, retorikom LGBT pokreta u kojoj je nemoguća bilo kakva argumentirana znanstvena rasprava. Radi se namjerna pojmovna zbrka između homoseksualne orijentacije i ponašanja, te se svaki kritički osvrt na homoseksualno ponašanje automatski proglašava diskriminacijom (homofobijom).

Pitanje je kakve veze ima homoseksualna propaganda u školama sa zdravljem djece? Tu se zapravo ide protiv zdravlja djece, jer u sklopu vrlo opširne propagande LGBT pokreta i homoseksualnog ponašanja nema niti riječi o tome da je takvo ponašanje krajnje rizično u smislu širenja spolno prenosivih bolesti i zastupljenosti ostalih zdravstvenih i psihičkih problema. Na te se znanstvene činjenice djecu uopće ne upozorava, što je neprihvatljivo obzirom da se upravo radi o programu "zdravstvenog" odgoja.¹⁵³

6.3.2. Nedostaci četvrtog modula

Kao nedostaci četvrtog modula ističu se izostanak najvažnijih tema o kojima je potrebno poučiti djecu i mlade, netočni i nepotpuni medicinski podaci koji se odnose na umjetne i prirodne metode reguliranja plodnosti, te pedagoška neutemeljenost i neprilagođenost dobi s obzirom na neke teme koje nisu primjerene pojedinim uzrastima.

6.3.2.1. *Izostanak najvažnijih tema*

Izbjegavaju se gotovo sve važne teme o spolnosti koje bi trebale biti uključene u četvrti modul, npr: sve sastavnice i cjelovita zrelost osobe, znanje o plodnosti žene i muškarca, njihove različite seksualne reakcije, smisao veze/hodanja, spolni odnos kao dio trajnog i vjernog odnosa u ljubavi, značenje braka, zloupotreba spolnosti izvan cjelovitog konteksta, pozitivan odnos prema novom životu, obitelj kao najbolje mjesto

¹⁵³ Usp. <http://zdravstveniodgoj.com/news/grozd-ova-analiza-4-modula-zo>, (stranica konzultirana: 31. 08. 2015.)

za rođenje i odgoj djeteta, stručne i potpune informacije o kontracepciji i spolno prenosivim bolestima itd.

Izostavljanjem ovih tema, mladi ljudi se ostavljaju u neznanju ili poliznanju, te se oslobađa prostor manipulaciji, ideologiji i “*pranju mozga*”.¹⁵⁴

6.3.2.2. *Netočni i nepotpuni medicinski podaci*

Iako MZOS tvrdi da program isključivo posreduje neutralne činjenice, one čine vrlo mali dio programa, te među njima ima mnogo netočnih i nepotpunih podataka.

Za prezervativ se kaže da ima “vrlo visoku pouzdanost” i prešućuje se da mu je sigurnost samo 80%.

Netočno se tvrdi da prijenos infekcije HPV – om prezervativ “*ne sprječava u potpunosti*” - točno je da je gotov uopće ne sprječava. Bez znanja i pristanka roditelja djeci se reklamira cjepivo protiv HPV – a, pri čemu se nigdje ne navode znanstvene reference o učinkovitosti i nuspojavama tog cjepiva.

Prirodne metode svrstane su među kontracepcijske metode, te se netočnim tvrdnjama da su one primjenjive “samo kod pravilnih ciklusa”, da “nisu jednostavne” te “da im pouzdanost nije visoka” – očituje potpuno neznanje autora programa o suvremenim metodama planiranja obitelji.

Za kontracepcijske pilule se ne navodi da one mogu imati abortivni učinak, niti se spominju mogući štetni učinci pilule na zdravlje i plodnost žene.

Učenicima se reklamira i pilula za danj poslije, mimo znanja i pristanka njihovih roditelja. Naziva se “*hormonskom terapijom*” nakon “*neopreznog spolnog odnosa*”. Ne navodi se mogućnost abortivnog djelovanja, niti da one zbog visoke doze hormona predstavljaju veliku opasnost za zdravlje djevojaka.¹⁵⁵

6.3.2.3. *Pedagoška neutemeljenost i neprilagođenost dobi*

Ne postoje jasno definirani odgojni ciljevi programa, niti vođenje učenika prema cjelovitom znanju, idealima i uzorima u skladu s tim ciljevima. Program zdravstvenog odgoja, nastavnici i roditelji kao odgojni čimbenici nisu usklađeni u odgojnim ciljevima koje trebaju ostvariti, već su u raskoraku.

¹⁵⁴ Usp. <http://zdravstveniodgoj.com/news/groz-d-ova-analiza-4-modula-zo>, (stranica konzultirana: 31. 08. 2015.)

¹⁵⁵ Usp. *Isto*.

Neke teme i način na koji se obrađuju neprimjerene su dobi, te su pedagoški neprihvatljive.

Tema tjelesnih dodira (3. r. OŠ) izvorno nije namijenjena djeci od devet godina. Nešto što je samo po sebi bolesno i kriminalno ponašanje, stavlja se kao prva tema koju djeca u školi uče o spolnosti. To predstavlja ulazak u dječju intimu i njihovo izlaganje seksualnim sadržajima. Navedeno opterećuje djecu i njihove odnose sa roditeljima i bližnjima.

Tema masturbacije (5. r. OŠ) nekritički sugerira svjetonazorski stav o njezinoj potpunoj prihvatljivosti “kao sastavnog dijela ljudske spolnosti”. Nametanjem tog stava zloupotrebljava se autoritet liječnika koji ga treba prenijeti učenicima, te se ne uvažavaju interesne i razvojne razlike djece ovog uzrasta.

Tema homoseksualnosti (7. r. OŠ i 3.r. SŠ) prikazna je nepotpuno, pristrano i neznanstveno. Zloupotrebljava se nesigurnost i neizgrađenost spolnog identiteta djece i mladih ove dobi.

Vježbanje uloga sa spolnim odnosima s različitim partnerima (1. r. SŠ) zahtjeva od djece uživanje u intimne situacije u kojima ona ni ne žele niti planiraju biti.

Iako je tema pornografije prebačena iz 6. r. OŠ u 1. r. SŠ, podrazumijeva se da se mladi susreću s njom. Kroz afirmativan stav prema masturbaciji utire joj se put, umjesto da se mladima pomogne kako da ju izbjegnu. Predviđena detaljna analiza pornografije mogla bi više pobuditi zanimanje nego odvratanje od nje.¹⁵⁶

6.3.3. Ideološka pozadina četvrtog modula

Ideološki temelj četvrtog modula kurikulumu zdravstvenog odgoja čine rodna ideologija i seksologija.

6.3.3.1. *Rodna ideologija kao ideološki temelj*

Iz samog naslova modula i velike zastupljenosti navedenih sadržaja i ishoda, razvidno je da rodna ideologija sa kojom smo se već upoznali, predstavlja jedan od ključnih ideoloških temelja 4. modula. Susrećemo ju pod različitim nazivima: rodna teorija, rodna perspektiva, gender ideologija i drugo.

¹⁵⁶ Usp. <http://zdravstveniodgoj.com/news/grozd-ova-analiza-4-modula-zo>, (stranica konzultirana: 31. 08. 2015.)

Iako je ta ideologija danas raširena i prisutna u brojnim područjima života, krajnji cilj koji se njome želi ostvariti često nije tako lako uočljiv.

Naime, pobornici te ideologije svoje djelovanje označavaju kao "*plemenito nastojanje i borbu protiv diskriminacije*" ili govore o "*zalaganju za uspostavu slobode i jednakopravnosti*" ili pak "*za ostvarenje tolerantnosti*". Pomnijim promatranjem rodne ideologije mogu se razotkriti njezini ciljevi i metode kojima se služi.¹⁵⁷

U ovom modulu se propagira neznanstvena i za psihološki razvoj djece opasna rodna ideologija, prema kojoj se muškarci i žene razlikuju samo po biološkim karakteristikama (spolu), dok su im sve ostale razlike društveno nametnute i nazivaju se rodom, a njih treba ukinuti.

Učenici se u 4. r. OŠ trebaju uživljavati u zamijenjene "rodne uloge" u obitelji (baka se mijenja sa djedom, majka sa ocem; djevojčice se trebaju zamišljati kao "automehaničarke", a dječaci kao "cvječari").

Umjesto da program prenosi poruku da su muški i ženski spol jednako vrijedni bez obzira na njihovu različitost i da se djecu odgaja za ustavnu vrednotu ravnopravnosti spolova, nameće se istoznačnica "*rodna ravnopravnost*" temeljena na rodnoj ideologiji.

U 6. r. OŠ učenike se uvjerava u nužnost brisanja razlika među spolovima preko primjerenog iskorištavanja žena u Saudijskoj Arabiji, a u 2. r. SŠ zbog "*rodnog nasilja*" u vezama.

Rodna ideologija je suprotna znanstvenim spoznajama sa područja antropologije, psihologije, pedagogije isl. U svijetu je već raskrinkana kao neznanstvena (npr. zatvaranje rodnog instituta u Norveškoj 2011. godine). Ona negira pozitivnu ulogu poistovjećivanja s vlastitim spolom, nužno potrebnu za zdrav i uravnotežen razvoj mlade osobe.

Osim što je neznanstvena, ona može ozbiljno narušiti zdrav i uravnotežen razvoj mlade osobe koja tek izgrađuje svoj spolni identitet.

Za prenošenje djeci sržne poruke – a to je da su ženski i muški spol jednako vrijedni bez obzira na njihovu različitost te da je neprihvatljivo omalovažavanje i

¹⁵⁷ <http://www.hbk.hr/?type=dokument&ID=44> (stranica konzultirana: 31. 08. 2015.), Poruka biskupa Hrvatske biskupske konferencije o rodnoj ideologiji, *Muško i žensko stvori ih*

iskorištavanje jednog spola u odnosu na drugi – je neznanstveno uvođenje pojma "roda" i rodne ideologije u svakom slučaju zbujujuće i suvišno.¹⁵⁸

6.3.3.2. Seksologija kao ideološki temelj

Također, jedan od ključnih temelja 4. modula Kurikuluma zdravstvenog odgoja je ideološko odrađena, upitno znanstvena struja pod nazivom seksologija.

Ona je kao pojam utemeljena u Americi na kontroverznom radu američkog seksologa Alfreda Kinseya i njegovim protuetičnim istraživanjima sa svim vrstama spolnih odnosa, uključujući i one sa vrlo malom djecom. Prema ovom pristupu, sva su seksualna ponašanja jednako etički prihvatljiva, uz uvjet da se odvijaju sporazumno i da u njima nema nasilja. Seksolog prof. Aleksandar Štulhofer, jedan od ključnih autora 4. modula programa zdravstvenog odgoja, stipendist je Kinsey instituta i suradnik promicatelja pedofilije u svijetu.

U 3. r. SŠ nameću se seksološka definicija spolnog zdravlja i tzv. "seksualna prava", iako ona nisu odobrena od Svjetske zdravstvene organizacije. Razlog zašto nisu odobrena je njihova "neprihvatljivost u nekim kulturama i vjerskim zajednicama", a u ovom programu su ona nametnuta svima. U svjetskim seksološkim krugovima spomenuta seksualna prava predstavljaju podlogu za "znanstveno" opravdanje svih seksualnih poremećaja, uključujući pornografiju i pedofiliju.

U 3. r. OŠ u temi tjelesnih dodira djeci se sugerira da su prihvatljivi dodiri oni koji su im ugodni – upravo se upućivanje djece da od najranije dobi odlučuju o prihvatljivosti tjelesnih dodira nalazi u srži promicanja pedofilije.¹⁵⁹

6.3.4. Preporučena literatura

Možemo istaknuti i primjere citata iz preporučene literature koji oslikavaju pristup pojedinim stavovima vezanim uz spolnost i odgoj učenika.

Zastupanje rodne ideologije:

„Ali, zašto ne reči: 'Ja sam muškarac s vaginom!' Zašto ne bi dekonstruirali i taj biološki imeprativ koji označava genitalije kao muške i ženske?“¹⁶⁰

¹⁵⁸ Usp. <http://zdravstveniodgoj.com/news/grozd-ova-analiza-4-modula-zo>, (stranica konzultirana: 31. 08. 2015.)

¹⁵⁹ Usp. *Isto*

¹⁶⁰ A. HODŽIĆ - N. BIJELIĆ - S. CESAR, *Spol i rod pod povećalom. Priručnik o identitetima, seksualnosti i procesu socijalizacije*, CESI, Zagreb, 2003., str. 81.

Ulazak homoseksualne propagande pod krinkom zdravstvenog odgoja:

*"Jer krajnje je vrijeme da homoseksualnost uđe u škole. Makar i pod nemogućim uvjetima."*¹⁶¹

Poticanje djece na masturbaciju:

"Kako reagirati kad primijetimo da se naše dijete samozadovoljava?"
*"Smatramo kako je to što se dodiruješ odlično, ali bi bilo u redu da činiš to u svojoj sobi."*¹⁶²

Slijedom navedenog razvidno je da je stav navedenih autora vrijednosno vrlo pristran i znanstveno neutemeljen te se izričito zasniva na osobnim stavovima autora. Također, najveći dio autora preporučene literature su uglavnom autori i nakladnici nevladinih udruga, te raznih aktivističkih prohomoseksualnih i feminističkih udruga.

Dakle, jasno je vidljiva veza između preporučene literature, te sadržaja i ishoda samog Kurikuluma.

¹⁶¹ A. HODŽIĆ - N. BIJEIĆ, *Izveštaj istraživanja o mišljenjima i stavovima prema homoseksualnosti u srednjim školama u Zagrebu*, Queer Zagreb, Zagreb, 2012., str. 4.

¹⁶² M. KLEIN, *Kako razgovarati o seksualnosti... s vlastitom djecom*, Jasenski i Turk Zagreb, 2001., str. 67.

7. PRODOR K LJUBAVI

U današnjem povijesnom trenutku se događa da mišljenje vremena nije će objektivnu egzistenciju istine, spoznatljivost dobra, čovjekovu mogućnost i obvezatnost da teži za spoznajom istine i ostvarivanjem dobra.¹⁶³

Dobro cijele osobe je temeljni kriterij za određivanje moralne norme ili zakona, koji žele ukazati na dobro osobe u cijeloj njezinoj biti i realnosti. Nijedan moralni zakon i norma nemaju svoj smisao ako ne izriču dostojanstvo osobe i opće dobro.¹⁶⁴

No, prema poimanju relativizma, cilj države više nije ostvarivanje općeg dobra, *summum bonum*, zato što se o tome ne može postići suglasnost, već samo volja većine.¹⁶⁵

Stoga je u propovijedi prigodom otvaranja konklava, 18. travnja 2005., tada još kardinal Ratzinger rekao: „Stvara se diktatura relativizma, koja ništa ne priznaje kao konačno - valjano i koja kao zadnje mjerilo dopušta samo vlastito 'ja' i njegove želje.“¹⁶⁶

Budući papa je dao do znanja da će se boriti u svijetu koji živi kao da Bog ne postoji i koji želi relativizam pokazati kao apsolutnu istinu, te jedini način mišljenja i ponašanja. Prema tome, relativizam je svjetonazor prema kojemu je svaka spoznaja samo relativno (uvjetovana stanovištem spoznavatelja) ispravna, a nikada nije istinita u općevrijedećem smislu. Danas se dakle, događa da mišljenje vremena nije će objektivnu egzistenciju istine, spoznatljivost dobra, te čovjekovu mogućnost i obvezatnost da teži za spoznajom istine i ostvarivanjem dobra.

Diktatura podrazumjeva da oni koji je zastupaju imaju toliku moć da svoj način gledanja mogu nametnuti drugima i ne dopustiti da vrijedi išta drugo. Čovjekova je drama u tome kako postupa sa svojom objektivnom slobodom, kršćanski govoreći - vrši li volju Božju ili sama sebe čini gospodarom dobra i zla. Čovjeka nitko ne smatra toliko velikim, koliko Bog kršćana: „Na svoju sliku stvori Bog čovjeka, na sliku Božju on ga stvori, muško i žensko, stvori ih.“ (*Post* 1, 27) Mnogi ne žele znati za ovog Boga koji ljubi, jer od čovjeka zahtijeva da nauči ljubiti sve do krajnosti, točnije - do zapovijedi ljubavi prema neprijatelju.¹⁶⁷

¹⁶³ G. KUBY, *Nova ideologija seksualnosti. Izazovi i opasnosti gender revolucije*, Verbum, Split, 2010., str. 12.

¹⁶⁴ Usp. I. FUČEK, *Predbračna ljubav*, FTI, Zagreb, 1974., str. 107. – 108.

¹⁶⁵ G. KUBY, *Nova ideologija seksualnosti. Izazovi i opasnosti gender revolucije*, Verbum, Split, 2010., str. 21.

¹⁶⁶ G. KUBY, *Isto*, str. 12.

¹⁶⁷ Usp. G. KUBY, *Isto*, str. 11. - 18

Najvažnije bojno polje relativizma je spolnost¹⁶⁸, gdje se roditelje i mlade prisiljava na nešto što se kosi sa njihovom savjesti. Zato je krajnje vrijeme da iznova počnemo graditi temelj kulture života.

Oštećenje temelja se dogodilo jer spolnost smatramo privatnom stvari, što ona i jest, ako je smještena u ispravno uređenje čovjekova života. Događa se ideološko ispiranje mozga te nastaje ozračje straha u kojemu se većina ljudi više ne usuđuje usprotiviti homoseksualizaciji društva. Iako se ova nadmoć čini silnom, ipak nijedna moć ovoga svijeta ne može spriječiti pojedinca da svoju spolnost integrira u ljubav, a ljubav u brak.¹⁶⁹

Moralni teolog, Tonči Matulič, smatra spolni odgoj nužnim i korisnim, ali za navedeni tvrdi da je sporan jer slijedi društvene trendove i ne odgaja djecu i mlade u pozitivnom smjeru.¹⁷⁰

U takvoj nastavi spolnoga odgoja ruši se ono što obitelji izgrađuju. Nije nam potrebno uvođenje u metode sprječavanja začeca i poticanje na slobodan izbor spolnog usmjerenja, nego nastava koja će mlade odgajati za poštovanje plodnosti i za strahopoštovanje pred životom, koja će upućivati u zle posljedice nezrelih spolnih odnosa i pobačaja, koja će posredovati ljepotu čista, uzdržljiva života, i mlade pripravljeni za brak i odgovorno roditeljstvo.

Put je uzak i strm, ali čežnja srca i Bog na strani su onih koji žele ići uzvišenim putem ljubavi.¹⁷¹

¹⁶⁸ F. HADJADJ, *Dubina spolova. Mistika tijela*, KS, Zagreb, 2011., str. 31.

¹⁶⁹ Usp. G. KUBY, *Nova ideologija seksualnosti. Izazovi i opasnosti gender revolucije*, Verbum, Split, 2010., str. 114. - 115.

¹⁷⁰ <http://www.novolist.hr/Vijesti/Hrvatska/Rijec-teologa-Matulic-Nema-ni-kupnje-auta-bez-seksualnog-uzbudenja>, (stranica konzultirana: 7. 10. 2015.)

¹⁷¹ Usp. G. KUBY, *Nova ideologija seksualnosti. Izazovi i opasnosti gender revolucije*, Verbum, Split, 2010., str. 120. - 123.

ZAKLJUČAK

U ovom diplomskom radu, upoznali smo se sa temom koja i danas potresa hrvatsku javnost, a ponajviše roditelje. Spolni odgoj je nužan, te ga i katolička Crkva promiče u svojim dokumentima, ali ne u ovome obliku u kojemu se trenutno provodi.

Ističući kako su ipak roditelji prvi odgajatelji svoje djece, katolička Crkva dopušta školi provođenje spolnog odgoja. Ona mora djecu odgajati u duhu koji prožima njihove roditelje, te ih nikako ne smije isključiti iz odgojnog procesa.

Slijedom navedenog, vidimo da u Republici Hrvatskoj to nije slučaj. Prisilno uvođenje Zdravstvenog (spolnog) odgoja prekršilo je niz mjerodavnih odredbi, pri kojima se u prvome redu ističu pravo na slobodu savjesti i vjeroispovjedi te pravo i sloboda roditelja da samostalno odlučuju o odgoju svoje djece.

Štoviše, aktualni zdravstveni odgoj je rodno ideološki obojen, te sa tom pozadinom nikako ne može biti odgoj kojega će katolička Crkva i roditelji katoličkog svjetonazora prihvatiti, jer se protivi kršćanskoj antropologiji.

Katolička Crkva smatra rodnu ideologiju napadom na temelje obitelji i interpersonalne odnose, a papa Benedikt XVI. kao poglavar Crkve ističe: „Čovjek želi sam sebe stvoriti, i uvijek i isključivo sam raspolagati onim što se na njega odnosi. Ali na taj način, živi protivno istini.“¹⁷²

Najzanimljivije iznašašće ove ideologije je pojam *pozitivna tolerancija*, u kojoj se čovjek bori za slobodu. Njezina zamisao priznaje svakome njegovo vlastito gledište, ali zahtijeva da se i sva druga gledišta moraju prihvatiti kao ravnopravna. Ne smiju se donositi negativne prosudbe o drugim gledištima, jer bi to bilo diskriminirajuće. Mora se poštivati i ono što se smatra neprihvatljivim.

Međutim nije li kontradiktorno da se rodni aktivisti zalažu za ravnopravnost i govore o toleranciji, a zapravo ne mogu tolerirati onoga koji za temelj kršćanskog svjetonazora i antropologije smatra čovjeka, stvorenog kao muško i žensko?

No, tolerancija je krepost koja znači da drugoga podnosimo u njegovoj različitosti i onda kada ne odgovara našim predodžbama istinitoga i lažnoga. Međutim, danas se manje diskriminiraju homoseksualci, nego li kršćani koji žive i ispovijedaju svoju vjeru u Bogočovjeka Isusa Krista.

¹⁷² <http://hu-benedikt.hr/?p=3907> (stranica konzultirana: 09. 10. 2015.)

To je slučaj i u hrvatskom društvu. No, društvo koje čini sve da bi čovjeka otjeralo u neposredno zadovoljavanje potreba, i to u najdubljim jezgri njegove egzistencije, u spolnosti, gubi svoju budućnost.

Zato smo se kritički osvrnuli na aktualni Kurikulum Zdravstvenog (spolnog) odgoja u Republici Hrvatskoj, kako bismo, ipak ukazujući na njegovu važnost i nužnost, istaknuli njegove negativne elemente i sporne inicijative, u nadi da će on u bližoj budućnosti biti u skladu sa kršćanskom antropologijom.

LITERATURA

Crkveni izvori

- Jeruzalemska Biblija*, Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz "La Bible de Jerusalem", (prir.) Rebić, A.- Fućak, J.- Duda, B., KS, Zagreb, 2003.
- II. VATIKANSKI KONCIL, Deklaracija, *Gravissimum educationis o kršćanskom odgoju*, u: *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1970.
- IVAN PAVAO II., *Evangelium vitae - Evanđelje života. Enciklika o vrijednosti i nepovredivosti ljudskog života*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1995
- IVAN PAVAO II., *Ljudska spolnost: istina i značenje. Odgojne smjernice u obitelji*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 106, Zagreb 1997.
- IVAN PAVAO II., *Obiteljska zajednica „Familiaris consortio“*. *Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 64, Zagreb, 1981
- KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi. Obrisi spolnog odgoja*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 69, Zagreb, 1996.
- KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Deklaracija *Persona humana. Izjava Kongregacije za nauk vjere o nekim pitanjima seksualne etike*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 47, Zagreb, 1976
- PIO XI., Enciklika, *Divini illius Magistri*, u: : AAS, 22 (1930.), 72 - 73.

Zakonodavni izvori

http://www.azoo.hr/images/izdanja/Standardi_spolnog_odgoja.pdf,

FEDERAL CENTRE FOR HEALTH EDUCATION (BzGA), *Standardi spolnog odgoja u Europi. Okvir za kreatora političkih odluka, obrazovne i zdravstvene institucije i stručnjake*, WHO Regional Office for Europe and BzGA, Köln, 2010.

http://www.unfpa.org/sites/default/files/pubpdf/programme_of_action_Web%20ENGLISH.pdf, INTERNATIONAL CONFERENCE ON POPULATION AND DEVELOPMENT, Cairo, 5 – 13 September 1994.

<http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001832/183281e.pdf>, UNESCO 2009, *International technical guidance on sexuality education. Vol. II – Topics and learning objectives*,

Konvencija o pravima djeteta, u: *Službeni list SFRJ* 15/90.

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, u: *Službeni list SFRJ* 7/71.

Obiteljski zakon, u: *Narodne novine* 116/3.

Odluka o objavi opće deklaracije o ljudskim pravima, u: *Narodne novine - međunarodni ugovori* 12/09.

Odluka o uvođenju, praćenju i vrednovanju provedbe Kurikuluma zdravstvenog odgoja u osnovnim i srednjim školama, u: *Narodne novine* 17/13.

Odluka Ustavnog Suda Republike Hrvatske, u: *Narodne novine* 63/13.

Prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti s Ustavom i Zakonom - Ustav Republike Hrvatske, u: *Narodne novine* 76/10.

Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture, u: *Narodne novine* 2/97.

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, u: *Narodne novine* 87/08.

Knjige

ANIĆ, R. J., *Kako razumjeti rod? Povijest rasprave i različita razumijevanja u Crkvi*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2011.

FUČEK, I., *Predbračna ljubav*, FTI, Zagreb, 1974

GIBELLINI, R., *Teologija dvadesetog stoljeća, Feministička teologija*, KS, Zagreb, 1991.

HADJADJ, F., *Dubina spolova. Mistika tijela*, KS, Zagreb, 2011.

HODŽIĆ, A. – BIJELIĆ, N., *Izveštaj istraživanja o mišljenjima i stavovima prema homoseksualnosti u srednjim školama u Zagrebu*, Queer Zagreb, Zagreb, 2012.

HODŽIĆ, A. – BIJELIĆ, N. – CESAR, S., *Spol i rod pod povećalom. Priručnik o identitetima, seksualnosti i procesu socijalizacije*, CESI, Zagreb, 2003.

KUBY, G., *Nova ideologija seksualnosti. Izazovi i opasnosti gender revolucije*, Verbum, Split, 2010.

KUBY, G., *Svjetska seksualna revolucija. Uništenje slobode u ime slobode*, Naklada Benedikta, Zagreb, 2013.

KLEIN, M., *Kako razgovarati o seksualnosti... s vlastitom djecom*, Jasenski i Turk Zagreb, 2001.

KOŠIČEK, M., *Seksualni odgoj*, Epoha, Zagreb, 1965.

KOŠIČEK, M., *Spolni odgoj. Priručnik za nastavnike*, Školska knjiga, Zagreb, 1973.

Članci

- BALOBAN, S., Poteškoće u spolnom odgoju mladeži, u: *Bogoslovska Smotra* 69 (1998.) 1. – 2., str. 83. – 97.
- HRANIĆ, Đ., Obiteljski kršćanski odgoj i katehetsko djelovanje Crkve u odgoju za ljubav i bračno darivanje, u: *Vjesnik CXXXXI* (2013.), 7. – 8., str. 522.
- MRNJAUS, K., Vrednovanje programa spolnog odgoja sa pedagoškog stajališta, u: *Riječki teološki časopis* 22 (2014.) 2., str. 293. – 320.
- PAVLIĆ, R., Muško i žensko stvori ih. Pečat kršćanske antropologije, u: *Riječki teološki časopis* 22 (2014.) 2., str. 321. – 338.
- RUKAVINA KOVAČEVIĆ, K., Programske smjernice spolnog odgoja u školi: između nametnutog i očekivanog, u: *Riječki teološki časopis* 22 (2014.) 2., str. 249. – 292.
- TOMAŠEVIĆ, L., Filozofsko - teološki pogled na ljudsku spolnost i spolni odgoj, u: *Služba Božja* 49 (2009.) 1., str. 44. – 67.

Riječnici i leksikoni

- FURLAN, I. – KLJAJIĆ, S. – KOLESARIĆ, V. – KRIZMANIĆ, M. – PETZ, B.– SZABO, S. – ŠVERKO, B., «*spolni identitet*», u: Boris Petz (prir.), *Psihologijski riječnik*, Prosvjeta, Zagreb, 1992., str. 418.
- KOŠIČEK, M., «*spol*», u: Silvio Ružić (prir.), *Seksološki leksikon*, Privreda, Zagreb, 1962., str. 181.
- DUFOUR X. L., *Riječnik biblijske teologije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993.

Web materijali

- <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/Beijing%20full%20report%20E.pdf>.
FOURTH WORLD CONFERENCE ON WOMEN, Beijing, 4 – 15 September 1995.,
- http://www.laicite-laligue.org/images/PDF/IPPF_sexuality_education.pdf,
INTERNATIONAL PLANNED PARENTHOOD FEDERATION (IPPF) 2006,
Sexuality education in Europe. A reference guide to policies and practices. The Safe project,

http://www.who.int/reproductivehealth/publications/sexual_health/defining_sexual_health.pdf, WORLD HEALTH ORGANIZATION (WHO) 2006, *Defining sexual health. Report of a technical consultation on sexual health*, Geneva, 2002.

<http://www.hbk.hr/?type=dokument&ID=44> (stranica konzultirana: 31. 08. 2015 i 07. 10. 2015.)

<http://hu-benedikt.hr/?p=6129> (stranica konzultirana: 09. 10. 2015.)

<http://hu-benedikt.hr/?p=3907> (stranica konzultirana: 09. 10. 2015.)

<http://www.faz.net/aktuell/politik/gender-mainstreaming-der-kleine-unterschied-1329701.html> (stranica konzultirana: 04. 10. 2015.)

<http://www.novilist.hr/Vijesti/Hrvatska/Rijec-teologa-Matulic-Nema-ni-kupnje-auta-bez-seksualnog-uzbudenja> (stranica konzultirana: 7. 10. 2015.)

<http://vigilare.org/uncategorized/dokument-standardi-spolnog-odgoja-u-europi/>(stranica konzultirana: 30. 08. 2015.)

<http://vigilare.org/priopcenje/3989/> (stranica konzultirana: 30. 08. 2015.)

<http://zdravstveniodgoj.com/news/grozd-ministru-mornaru-dokinite-konacno-nestruca-i-protuzakonit-zdravstveni-odgoj-u-skolama> (stranica konzultirana: 14. 08. 2015.)

<http://zdravstveniodgoj.com/news/jovanovicev-zo-treci-puta-pred-ustavnim-sudom> (stranica konzultirana: 16. 08. 2015.)

<http://zdravstveniodgoj.com/news/grozd-ova-analiza-4-modula-zo> (stranica konzultirana: 31. 08. 2015.)

<http://zdravstveniodgoj.com/news/mzos-ova-kulturoloska-atomska-bomba> (stranica konzultirana: 30. 08. 2015.)

https://www.youtube.com/watch?v=K_8_bFO4Q_M, Tribina o zdravstvenom odgoju u Splitu (2. dio) (stranica konzultirana: 14. 08. 2015.)

SADRŽAJ

<i>Sažetak</i>	1
<i>Summary</i>	2
Kratice.....	3
UVOD	4
1. LJUDSKA SPOLNOST I SPOLNI ODGOJ IZ TEOLOŠKE PERSPEKTIVE ...	6
1.1. Biblijsko poimanje ljudske spolnosti	6
1.1.1. Prvi izvještaj o stvaranju (<i>Post 1, 1 – 2, 4a</i>)	7
1.1.2. Drugi izvještaj o stvaranju (<i>Post 2, 4b – 25</i>)	8
1.2. Ljudska spolnost prema teološkom poimanju	9
1.3. Crkveni dokumenti o spolnom odgoju	11
2. STANDARDI SPOLNOG ODGOJA U EUROPI	15
2.1. Povijesni kontekst spolnog odgoja u školama	16
2.1.1. Razvoj spolnog odgoja u školama u Europi.....	17
2.1.2. Različitost spolnog odgoja u Europi	18
2.2. Osnovni pojmovi i definicije Standarda spolnog odgoja u Europi	20
2.3. Spolni odgoj – definicija i temeljna razmatranja	21
2.3.1. Psihološki i spolni razvoj djeteta	23
2.3.2. Biološke oznake i doživljavanje spolnosti	24
<i>Tablica 1. Standardi spolnog odgoja donose pregled razvojnih faza na kojima se temelji matrica spolnog odgoja</i>	26
2.3.3. Holistički spolni odgoj	28
2.3.4. Sedam obilježja spolnog odgoja	29
2.3.5. Programi spolnog odgoja	30
3. ZDRAVSTVENI (SPOLNI) (PRE) ODGOJ U REPUBLICI HRVATSKOJ	32
3.1. Uvođenje zdravstvenog odgoja	32
3.2. Kurikulum zdravstvenog odgoja	33
3.3. Ukidanje zdravstvenog odgoja	35
4. PRIJEDLOZI ZA POKRETANJE POSTUPKA ZA OCJENU USTAVNOSTI	37

4.1. Tri prijedloga za pokretanje postupka za ocjenu ustavnosti	37
4.2. Prvi prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu ustavnosti	38
4.2.1. Odluka o uvođenju kurikuluma – 'ostali propis'	39
4.2.2. Mjerodavne odredbe	39
4.2.2.1. <i>Ustavne odredbe</i>	40
4.2.2.2. <i>Međunarodni ugovori</i>	40
4.2.2.3. <i>Zakonske odredbe</i>	41
4.2.3. Formalno – pravni razlozi neustavnosti i nezakonnosti.....	41
4.2.4. Materijalno – pravni razlozi neustavnosti i nezakonnosti	42
5. RODNA IDEOLOGIJA	43
5.1. Razlika između roda i spola	44
5.2. Znakovi vremena i mediji - čimbenici koji pogoduju razvoju rodne ideologije	45
5.3. Rodna perspektiva	46
5.4. Provedba rodne ideologije u nastavnim planovima	47
5.4.1. Diskriminacija kršćana.....	49
5.4.2. Ugrožavanje mladeži od strane medija i nastave spolnog odgoja	50
6. SPOLNA/RODNA RAVNOPRAVNOST I ODGOVORNO SPOLNO PONAŠANJE - 4. modul Kurikuluma zdravstvenog odgoja	52
6.1. Teme četvrtog modula	52
<i>Tablica 2. Teme modula Spolna/rodna ravnopravnost i odgovorno spolno ponašanje</i>	52
6.2. Temelj četvrtog modula: priručnik Standardi spolnog odgoja – kratka analiza sadržaja	56
6.3. Sporne inicijative četvrtog modula – stručna analiza	58
6.3.1. Temeljni sporni sadržaji četvrtog modula.....	58
6.3.1.1. <i>Negativna slika o spolnosti</i>	58
6.3.1.2. <i>Bezvrijednosni pogled na spolnost</i>	59
6.3.1.3. <i>Tehnicistički (kontracepcijski) pristup spolnosti</i>	60
6.3.1.4. <i>Omalovažavanje braka i obitelji</i>	61
6.3.1.5. <i>Homoseksualna propaganda i protuzdravstveno djelovanje</i>	62

6.3.2. Nedostaci četvrtog modula.....	62
6.3.2.1. Izostanak najvažnijih tema	62
6.3.2.2. Netočni i nepotpuni medicinski podaci	63
6.3.2.3. Pedagoška neutemeljenost i neprilagođenost dobi	63
6.3.3. Ideološka pozadina četvrtog modula.....	64
6.3.3.1. Rodna ideologija kao ideološki temelj	64
6.3.3.2. Seksologija kao ideološki temelj	66
6.3.4. Preporučena literatura	66
7. PRODOR K LJUBAVI	68
ZAKLJUČAK	70
LITERATURA.....	72
Sadržaj	76